

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav filosofie a religionistiky

Diplomová práce

**Reflexe postavy Jidáše Iškariotského v románu Uweho
Saegera *Die gehäutete Zeit***

Reflection of the Figure of Judas Iscariot in Uwe Saeger's Novel
Die gehäutete Zeit

Kateřina Studničková

Hebraistika - Religionistika

Praha 2013

Vedoucí práce: prof. PhDr. Tomáš Halík, ThD.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 16. srpna 2013

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

Jidáš, Ježíš, křesťanství, beletrie, román, reinterpretace, Uwe Saeger.

Klíčová slova (anglicky):

Judas, Jesus, Christianity, fiction, novel, reinterpretation, Uwe Saeger.

Abstrakt (česky)

Postava Jidáše Iškariotského je jednou z vůbec nejkontroverznějších postav v křesťanství. Jidáš byl vždy synonymem hříšníka, který si nezaslouží slitování. Byl v první řadě vnímán jako zrádce Ježíše a jako takový byl odsuzován a zatracován. Jeho postava na sebe v každé době přitahovala pozornost a byla stále znovu nově komentována a interpretována.

Tato práce se zabývá jednou z nejnovějších interpretací, a to románem německého spisovatele Uweho Saegera *Die gehäutete Zeit: Ein Judasbericht* (*Čas stažený z kůže: Jidášova zpráva*). Román, jenž vyšel v roce 2008, je vyprávěním pašijového příběhu očima Jidáše Iškariotského. Uwe Saeger ve svém románu reinterpretuje tento pro křesťanství zásadní příběh a ukazuje Jidášovu postavu v novém světle. Osvobozuje se od jednoduchého černobílého vidění, rozšířeného po mnoho staletí nejen v lidových vrstvách, ale i mezi mnohými teology. Saeger již nerozděluje na výlučně dobrého Ježíše a zlého Jidáše, ale jejich vzájemnou blízkost zdůrazňuje tím, že nechává na jednom místě jejich jména dokonce splynout v jedno – Jejudassus. Popisuje je jako dvojici, ve které mají oba dva svou úlohu a jsou jeden s druhým nerozlučně spojeni. Ježíš Jidáše v románu vykrmuje jako obětní zvíře. Motiv obětního beránka je zde převrácený a aplikovaný na Jidáše, který je jeho nástrojem.

Náměty, které se v románu objevují, interpretuje tato práce z religionistické perspektivy. Nezabývá se pouze jimi samotnými a Saegerovým specifickým jazykem, nýbrž ukazuje i na jejich historické, biblické a psychologické souvislosti. V hlubším smyslu může být tato práce nahlížena jako dílčí studie, která na příkladu Jidáše Iškariotského zkoumá význam náboženských motivů pro současného čtenáře.

Abstract (in English):

The figure of Judas Iscariot is one of the most controversial ones in Christianity and Christian reception. Traditionally Judas used to be synonymous for the ultimate sinner, who would not deserve any compassion at all. He was first and foremost conceived as the traitor of Jesus and was judged and damned accordingly. In every period he attracted attention, was commented upon and interpreted anew.

The paper at hand deals with one of the latest interpretations of Judas: Uwe Saeger's novel *Die gehäutete Zeit: Ein Judasbericht* (*The skinned time: A Judasreport*). Published in 2008, this novel is a retelling of the gospel, as seen through Judas' eyes. Uwe Saeger re-interprets the founding story of Christianity and casts a new light on Judas. Saeger disengages himself from a simple black and white perspective on Judas, which was popular for many centuries not only among laymen, but also among theologians. The author does not divide the characteristics into a pure and good Jesus on the one hand, and a bad and dishonest Judas on the other hand, but rather merges the two into one figure, expressed by making up the name Je-Judas-us at one point of his book. Saeger describes the two as an inseparable couple, where each of them has his special task to fulfil. Throughout the novel, Judas is being fed by Jesus, turning him into the sacrificial lamb and this way serving as an instrument for Jesus.

The motives appearing in the novel are interpreted in this paper from the perspective of the study of religions. This is done by an analysis not only of the motives themselves and Saeger's specific language, but also by giving the historical, the biblical and even psychological backgrounds relevant for the novel and its heroes. In a deeper sense, this paper can be seen as a case-study of the relevance of religious motives, in this case Judas, for a reader in modern times.

OBSAH

1.	ÚVOD	7
2.	POSTAVA JIDÁŠE IŠKARIOTSKÉHO	10
2.1.	JIDÁŠ - MOŽNÉ ÚHLY POHLEDU	10
2.2.	JIDÁŠ IŠKARIOTSKÝ V EVANGELIÍCH	11
2.3.	APOKRYFNÍ A JINÉ ZPRÁVY POJEDNÁVAJÍCÍ O JIDÁŠOVI	15
2.3.1.	NIKODÉMOVO EVANGELIUM	15
2.3.2.	PAPIAS Z HIERAPOLE	16
2.3.3.	APOKRYFNÍ SKUTKY TOMÁŠOVY	17
3.	ROMÁN <i>DIE GEHÄUTETE ZEIT: EIN JUDASBERICHT</i>	19
3.1.	UWE SAEGER – PŘEDSTAVENÍ AUTORA A JEHO TVORBY	19
3.2.	CHARAKTERISTIKA ROMÁNU <i>DIE GEHÄUTETE ZEIT: EIN JUDASBERICHT</i>	19
3.2.1.	JAZYK ROMÁNU	20
4.	ANALÝZA JEDNOTLIVÝCH ROMÁNOVÝCH MOTIVŮ	21
4.1.	JIDÁŠ A JEŽÍŠ	21
4.2.	JEŽÍŠ A JIDÁŠ „ROSTOU“	23
4.3.	VYKRMOVÁNÍ JIDÁŠE	25
4.4.	JIDÁŠOVY VIDINY	27
4.5.	JIDÁŠ A SATAN – ZRADA A POLIBEK	30
4.6.	TŘI MARIE	33
4.7.	JEŽÍŠOVY ZÁZRKY JAKO PŘÍKLAD AMBIVALENTNOSTI JEHO POSTAVY	37
4.7.1.	OŽIVENÍ KAMENNÝCH VRABCŮ	37
4.7.2.	UZDRAVENÍ POSEDLÉHO Z GADARY	42
4.8.	EXISTUJE PŘEDEM DANÝ PLÁN?	44
4.9.	VZTAH JEŽÍŠE K JIDÁŠOVI A K OSTATNÍM UČEDNÍKŮM	46
4.10.	MOTIV JMÉNA	47
4.10.1.	JEJUDASSUS	48
4.11.	NÁZEV ROMÁNU <i>DIE GEHÄUTETE ZEIT: EIN JUDASBERICHT</i>	51
4.11.1.	ČAS, KTERÝ SE LÁME	52
5.	RELIGIONISTICKÝ RÁMEC	54
5.1.	SROVNÁNÍ S NOVELOU <i>PROMETHEUS ENDE</i>	55
6.	ZÁVĚR	56
7.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	57

1. ÚVOD

Jidáš je postavou, která lidi ve všech dobách zajímala a přitahovala. Dříve byl vnímán jako ztělesnění zla a sloužil jako příklad největšího hříšníka. Jednotlivé interpretace jeho postavy se pohybují na škále od tradičních křesťanských, po provokativně skandální, od démonizace k banalizování. Přibližně od devatenáctého století se pohled na Jidáše mění. Dosavadní stanoviska jsou problematizována a objevují se první pokusy o Jidášovu reinterpetaci. Především v literatuře již není Jidáš viděn pouze v negativním světle, objevuje se tendence vidět v jeho postavě i pozitivní rysy. Později začali někteří autoři používat psychologizující přístup a Jidáš se stal člověkem jako každý jiný, mající své silné i slabé stránky. Místo zavržení se tak stále častěji stával předmětem soucitu jako oběť „vyšší hry“.¹ V rámci teologie dosáhl Jidáš určitého „očistění“ až o něco později, přičemž se toto téma spojuje především s postavou Karla Bartha. Kurt Lüthi vystihuje paradoxní povahu Jidášovy postavy, když píše, že Jidáš je „tajemná inkarnace nicotnosti a zároveň exekutor novi testamenti“.²

Většina moderních a současných spisovatelů se pohybuje v duchu relativizujícím klasické schéma dobrého Ježíše a zlého Jidáše, do tohoto proudu zapadá i Uwe Saeger. Představuje posun k subjektivně zakoušené realitě s množstvím rozdílných perspektiv, blíže k „dialektické a komplexní pravdě“.³ Některými by možná mohl být Saegerův román považován za přeručování textu Nového zákona, podle mého názoru se ale jedná o zdařilý pokus o reinterpetaci klasické biblické látky románovou formou. Saeger vychází z biblického podání, ale nedrží se ho doslovně. Je třeba mít na vědomí, že se jedná o fiktivní román, který rozhodně není doplněním nebo rozšířením evangelijních zpráv. Odpovídá současnému literárnímu trendu experimentujícímu s klasickými příběhy, ovšem bez jejich bagatelizování. Připadá mi zajímavé se na tento román podívat z religionistického pohledu. V této práci je román Uweho Saegera nahlížen jako pokračování linie vyprávění o Jidášovi. V jedné rovině se staršími příběhy tvoří jakýsi „nový apokryf“. V analýze románu se místy objevují srovnání s raně křesťanskými apokryfy, v nichž nalézáme shodné nebo podobné motivy. Tato práce se nebude zabývat vývojem v interpretaci Jidášovy postavy, neboť by to překračovalo její možnosti a kapacitu.⁴

¹ Viz Více k tématu: H. R. Balz, *Theologische Realenzyklopädie: Jesus Christus V.: Katechismuspredigt*, Bd. 17, Berlin - New York: Müller - de Gruyter, 1988, str. 300

² K. Lüthi, *Judas Iskariot in der Geschichte der Auslegung von der Reformation bis zur Gegenwart*, Zürich: Zwingli Verlag, 1955, str. 5

³ M. Krieg, G. Zangger-Derron, *Judas: Ein literarisch - theologisches Lesebuch*, Zürich: Theologischer Verlag, 1996, str. 34

⁴ K tomuto tématu viz Lüthi, *Judas Iskariot in der Geschichte der Auslegung*, 1955.

Práci tvoří dva hlavní celky. V prvním celku zmíním různé možné perspektivy, ze kterých lze postavu Jidáše nahlížet, a představím Jidášovu postavu, jak se objevuje v Novém zákoně, neboť bible tvoří východisko všech pozdějších interpretací. Také zmíním raně křesťanské apokryfy, které se Jidášem zabývají. Vlastní jádro práce tvoří druhý tematický celek představující rozbor románu *Die gehäutete Zeit, Ein Judasbericht*, a to podle jednotlivých motivů vážících se k Jidášovi. Kde je to relevantní, tam je porovnáván s evangelijními zprávami a apokryfy. Nastíněny jsou různé možnosti interpretace Jidášovy role. Současně se bere zřetel i na románovou postavu Ježíše, neboť speciálně v tomto románu jsou obě postavy natolik spjaty, že by jejich izolování nedávalo smysl. Díla moderní a současné literatury, ve kterých se Jidášova postava objevuje, tato práce z důvodu množství materiálu a vzhledem k rozsahu tématu nebere v potaz. V práci se pokusím osvětlit, zda a případně jak román *Die gehäutete Zeit* vypovídá o současné společnosti a jejím vztahu k tradičním náboženským postavám.

Citace ze sekundární cizojazyčné literatury stejně jako úryvky z románu jsem překládala sama. Román *Die gehäutete Zeit* vyšel poměrně nedávno a zatím není k dispozici v češtině. Kvůli jeho velmi svéráznému jazyku uvádím u přímých citací i původní německý text v poznámce pod čarou. Při citacích z bible jsem používala Český ekumenický překlad, vydání z roku 2006.

Jak už bylo výše zmíněno, Uwe Saeger patří mezi současné spisovatele. Rozsah sekundární literatury, který o něm pojednává, je tím tudíž poněkud omezený. Několik stránek mu věnuje *Kritisches Lexikon zur deutschsprachigen Gegenwartsliteratur* a *Killy-Literaturlexikon*. Ani jeden se ovšem nezabývá přímo románem *Die gehäutete Zeit*, jenž je tématem této práce, neboť vyšel až relativně nedávno, v roce 2008. K románu samotnému existuje pouze několik kratších recenzí, z nichž asi nejobsáhlejší od Michaela Opitze s názvem *Der kalkulierte Verrat: Uwe Saegers „Die gehäutete Zeit“* se objevila v Deutschlandradio Kultur a lze ji nalézt na internetu.

Postavou Jidáše v dějinách se zabývá Kurt Lüthi v rámci *Theologische Realenzyklopädie*. Předkládá výčet různých možných přístupů k Jidášovi, které se objevovaly v průběhu doby. Obsahuje četné odkazy na další literaturu. Ve své práci *Judas Iskariot in der Geschichte der Auslegung von der Reformation bis zur Gegenwart* pojednává Lüthi detailně o vývoji interpretace jidášovského problému a Jidášovy postavy v rámci teologie a vyzdvihuje to, na co jednotliví teologové kladli důraz. Spíše obecným významem Jidášovy postavy v minulosti a dnes se v několika kapitolách zabývá Manfred Köhnlein ve sbírce textů *Ecce Homo: Seht der Mensch: Szenen aus dem Leben Jesu*. Postavením Jidáše v evropské společnosti se zabývá Miriam Kübler v *Judas Iskariot: das abendländische Judasbild und seine antisemitische Instrumentalisierung im Nationalsozialismus*. Podává přehled v podstatě všech pramenů, které se o něm zmiňují. Zaměřuje se na postavu Jidáše jako na jeden ze zdrojů středověkého a moderního antisemitismu, obsahuje odkazy další na sekundární literaturu. Pinchas Lapide zkoumá v knize *Wer war schuld an Jesu Tod?* vliv a roli Jidáše ve středověkém antijudaismu a pozdějším antisemitismu z židovské perspektivy. Stručné shrnutí problematiky vážící se k převážně modernímu pohledu na Jidáše předkládá Martin Meiser v *Judas Iskariot: Einer von uns*. Reflexí Jidáše Iškariotského v beletrii se zabývají Matthias Krieg a Gabrielle

Zangger-Derron ve své společné knize *Judas: Ein literarisch - theologisches Lesebuch*. Kniha představuje výběr asi deseti románů, v nichž hraje Jidáš důležitou roli a obsahuje jejich literární analýzu. Většina výše jmenovaných děl začíná shrnutím biblických a dalších zdrojů. O apokryfních zprávách týkajících se Jidáše pojednávají vyčerpávajícím způsobem tři díly *Novozákonních apokryfů*, jež editoval Jan Amos Dus.

2. POSTAVA JIDÁŠE IŠKARIOTSKÉHO

2.1. JIDÁŠ - MOŽNÉ ÚHLY POHLEDU

Na Jidáše je možno nahlížet z různých perspektiv. Z náboženského a sociálně-etického hlediska je to Ježíšův tmavý protipól. Tento Jidáš na sobě nese vrstvy lidového pojetí a větší polarizace než se objevuje v bibli. Je to důsledek potřeby jasně odlišit a vymezit dobro a zlo, potřeby dualizace obrazu světa. Jidáš může hrát roli společenského obrazu nepřítele, obětího kozla obtěžkaného hříchy společenství. Je to obraz nepřítele.⁵

Teologická perspektiva nastíněná Walterem Jensem⁶ vidí Jidáše jako někoho, kdo „dosvědčuje ve stínu kříže světlo nového života.“ Jidáš je nedílnou součástí příběhu spásy, „dialektiky pašijových událostí“. V tomto smyslu je „vykupitelem“ stejně jako Ježíš.⁷ Lüthi v tomto duchu píše, že „svědectví o Jidášovi je svědectvím o Kristu, neboť temnota je možná pouze jako kontrast ke světlu.“⁸ To, že Jidáš patří do skupiny Ježíšových učedníků, představuje skutečný obraz církve, církve hříšníků, v níž „se mísí čisté s nečistým“.⁹

Politické hledisko snažící se vysvětlit Jidášovu motivaci ke zradě ukazuje Jidáše jako horlivce, jenž se snažil dotlačit Ježíše k prohlášení se mesiášem a nastolení nebeského království, zklamaného a pobouřeného tím, že jím Ježíš nechce být. Jidáš v tu chvíli přestává věřit v Ježíše jako v mesiáše a chce se ho zbavit jako falešného proroka.

Psychologická perspektiva Jidáše „zlidšťuje“. Staví ho do individuální a subjektivní roviny. Může ho nazírat jako oběť zklamané lásky – buď lásky k vlastnímu ideálu, k Ježíši jako politickém mesiáši nebo skutečné lásky k Ježíši jako vykupiteli. Jidáš je vášnivý a žárlivý, miluje Ježíše celým srdcem. Jeho zklamaná láska se promění v nenávisť, když se cítí Ježíšem nedoceněn, když má pocit, že si Ježíš považuje ostatních více než jeho. Ve vztahu k jednotlivému člověku může Jidáš snadno představovat nevědomou stínovou stránku vlastní osobnosti.

Antropologická perspektiva vidí v Jidáši člověka, s jeho pozitivními i negativními stránkami. Jidáš je stejně lidský jako kdokoli jiný. Všichni lidé jsou potenciálními Jidáši. Vystává otázka, v čem byli ostatní učedníci lepší než Jidáš a proč byl zrovna on zatracen? Jidášovský paradox zůstává obecně lidským problémem, vycházejícím z „existenciální zkušenosti bytí člověkem“. Žít znamená v jistém smyslu také neustále zrazovat.¹⁰ Jidáš již

⁵ Balz, *Theologische Realenzyklopädie*, Bd. 17, str. 303

⁶ Viz W. Jens, *Der Fall Judas*, Stuttgart: Kreuz Verlag, 1975.

⁷ Krieg, Zangger-Derron, *Judas*, str. 42

⁸ Lüthi, *Judas Iskariot in der Geschichte der Auslegung*, str. 5

⁹ Balz, *Theologische Realenzyklopädie*, Bd. 17, str. 302

¹⁰ Krieg, Zangger-Derron, *Judas*, str. 41

není ten, na něhož se ukazuje a projikuje vlastní vina, Jidáš člověku ukazuje, kým je on sám.

Hlubinná psychologie vidí v Jidášovi Ježíšův stín. Z Freudovského pohledu se křesťanství jeví jako náboženství „otcovského typu“ a vztahy mezi Jidášem a Ježíšem, a Ježíšem a Jahvem by se daly interpretovat v rámci oidipovského problému jako snahu syna zbavit otce trůnu.¹¹ Ježíš se o to ale nesnaží vědomě sám, nýbrž dochází k přenosu role na Jidáše. Jidáš je „ten zrádce“. V křesťanské tradici dochází ještě k dalšímu přenosu, při němž je Jidáš ztotožňován se Židy. Židé jsou zodpovědní za smrt Boha-Ježíše a nikoli Ježíš sám za smrt Boha-Otce. V ritualizované podobě je tato událost patrná v eucharistii, ve které se objevuje motiv zabití Boha a jeho požívání. Jiný podobný výklad je založen na Freudově principu „erós-thanatos“, dvou protichůdných pudů – pudu života a pudu smrti. Jidáš jako Ježíšův nejbližší učedník je zároveň vyvolený, aby ho zabil. Tím se dosáhne dokonalého propojení, tak jako jsou bytostně spojeny pud života s pudem smrti. Jidáš dostane svou úlohu zabít Ježíše během Poslední večeře. Ta je interpretována jako rituální zabití.

2.2. JIDÁŠ IŠKARIOTSKÝ V EVANGELIÍCH

Abychom se mohli věnovat interpretaci Jidášovy postavy a pozdějším příběhům, které se k němu váží, je nutné představit jeho roli v Novém zákoně. Tato kapitola nicméně nebude detailně analyzovat biblický materiál, nýbrž představí postavu Jidáše v rámci určitých motivů, které se k němu vztahují.

Nový zákon neobsahuje mnoho souvislých pasáží, které by se Jidášem zabývaly, zmiňují se o něm nicméně všechna čtyři kanonická evangelia, stejně jako Skutky apoštolů. Jednotlivá svědectví jsou neúplná a místy se liší podle toho, na co autor kladl důraz a jak vypadal jeho celkový teologický koncept.¹² V centru pozornosti novozákonních zpráv stojí Ježíš a jeho poselství. Jidáš je zmiňován hlavně v souvislosti se svou zradou. Pro pisatele evangelií bylo podstatné, co Jidáš udělal a už méně, proč to udělal nebo jaký člověk to vlastně byl. Jidáš jako zrádce nebyl dále zajímavý.

Při pohledu na jednotlivé zprávy se zdá, že čím mladší daný text je, tím vyhraněnější je také postoj vůči Jidášovi a tím příkřeji ho pisatel odsuzuje.¹³ Jidáš se

¹¹ Balz, *Theologische Realenzyklopädie*, Bd. 17, str. 301

¹² Viz Krieg, Zangger-Derron, *Judas*, str. 17-28

¹³ Manfred Köhlein se domnívá, že postupně silící zvýrazňování rozdílu mezi Jidášem a ostatními učedníky a určité demonizování Jidáše v mladších spisech svědčí o tom, že prvotní křesťanské společenství muselo pašijové události vnímat jako Ježíšem předpovězené a řízené (např. v návaznosti na Lk 22,22 a J 13,27). Jedině tak si dokázali vysvětlit, že byl Ježíš vydán a zabit. Jidáš byl Ježíšův nástroj. Z této perspektivy zapadal do plánu a nebyl důvod ho vnímat jako odstrašující příklad a připisovat mu zlý charakter. Až s odstupem času se to začalo měnit. Dokládají to pozdější zprávy. Např. u Jana si učedníci neumějí představit, že by někdo Pána mohl zradit, jsou v šoku a nemají tušení, kdo by to mohl být. U ostatních evangelistů si učedníci pevností své víry tolik jisti nejsou a teoreticky si situaci odpadnutí představit

objevuje v souvislosti s několika motivy, které jsou v jednotlivých zprávách různě variovány. První událost související s Jidášem a určitým způsobem předjímající jeho pozdější čin je „scéna s olejem“ v Janově evangeliu. Marie pomáže Ježíšovy nohy drahocenným olejem, přičemž Jidáš se nad takovým plýtváním pozastavuje a říká, že by bylo lepší ho prodat a peníze rozdat chudým.¹⁴ U Matouše a Marka se tato scéna objevuje také, nicméně postava Jidáše je zcela vynechána. Ti, kdo jsou pobouřeni plýtváním, jsou sami učedníci (u Matouše) a „někteří“ (u Marka).¹⁵ Je zde dobře vidět Janovo „zaujetí“ vůči Jidášovi, neboť jako jediný Jidáše přímo jmenuje. Také komentuje Jidášovu argumentaci ve prospěch chudých a tvrdí, že nebyla míněna upřímně, protože Jidáš je stejně zloděj, který si ze svěřené pokladny bere pro sebe. Objevuje se zde paralela s Jidášovou pozdější zradou, neboť je jmenována suma tří set denárů, za kterou by chtěl Jidáš olej prodat. Je to desetinásobek toho, co později dostane za zradu Ježíše.¹⁶ U Jana má Jidáš už od počátku zlý charakter, což zapadá do jeho kontrastního vidění světa, kde jsou od sebe světlo a temnota jasně odděleny. Jidáš je jako zástupce d'ábla, protivník a zrádce Ježíše, tmavý protipól světlého Spasitele. Jan se pravděpodobně pomocí negativního obrazu Jidáše vymezuje jednak vůči „jidášům“ ve vlastním křesťansko-židovském společenství, jednak vůči svým židovským současníkům.¹⁷

S Jidášovým „zlým charakterem“ souvisí i jeho touha po penězích a motiv třiceti stříbrných.¹⁸ Synoptická evangelia podávají více méně shodné zprávy a liší se jen v detailech. Popisují, jak šel Jidáš k velekněžím, aby Ježíše vydal. Ti mu slíbili za odměnu peníze. Vypadá to, jako by Lukáš i Matouš čerpali z Markova evangelia,¹⁹ které je nejstručnější a obsahuje jen to, co lze najít i v ostatních dvou synoptických evangeliích. Podle Marka i Lukáše je to nápad velekněží, dát mu za zradu peníze. Podle Matouše žádá sám Jidáš na velekněžích odměnu. On jako jediný také zmiňuje konkrétní částku třiceti stříbrných. Matouš dále vysvětluje těchto třicet stříbrných jako sumu vyčíslující cenu

dovedou. Jidáš se tak ocitá v izolaci od ostatních, protože se společenství začalo děsit jeho činu. Za pozornost stojí, že Ježíš oznamuje učedníkům při večeři, že ho někdo zradí. Neříká to až po ní, ale během ní, aby nikoho nevyloučil, ani zrádce. Je to společenství všech a nikomu není odepřena milost eucharistie. (M. Köhnlein, *Ecce Homo: Seht, der Mensch: Scenen aus dem Leben Jesu: Der Ruf*, Bd. 1, Lahr: Ernst Kaufmann Verlag, 1999, str. 167; Srov. Balz, *Theologische Realenzyklopädie*, Bd. 17, str. 176-177)

¹⁴ J 12,3-7

¹⁵ Mt 26,8; Mk 14,4

¹⁶ Köhnlein, *Ecce Homo*, Bd. 1, str. 170

¹⁷ Viz Krieg, Zangger-Derron, *Judas*, str. 25.

¹⁸ Mk 14,10-11; Mt 26, 14-16; Lk 22,3-6

¹⁹ Krieg, Zangger-Derron, *Judas*, str. 17

lidského života, kterou zmiňuje už prorok Jeremiáš.²⁰ Někteří exegeti²¹ vidí i paralelu s prorokem Zachariášem,²² který také mluví o třiceti stříbrných.²³

Dalším motivem je vstoupení satana do Jidáše při poslední večeři a Ježíšovo označení Jidáše za zrádce.²⁴ Synoptická evangelia shodně referují o tom, jak Ježíš říká, že ho jeden z učedníků zradí. Učedníci se ptají, „jsem to snad já“? Ježíš odpovídá, že je to jeden z těch, s nimiž si namáčí chléb do stejné mísy. U Marka to může být každý, kdo s Ježíšem sedí u stolu. Matouš k tomu přidává dialog s Jidášem, v němž Jidáš sám velkou měrou přispívá k tomu, že je označen za zrádce, když se Ježíše ptá, zda je to snad on, ten zrádce? Ježíš odpovídá, „ty sám jsi to řekl“. Jak u Marka, tak u Matouše Ježíš o svém zrádci říká, že by pro něho bylo lépe, kdyby se byl vůbec nenarodil. Lukáš scénu zmiňuje nejstručněji ze všech, přidává nicméně ještě další motiv. Před zmiňovanou scénou s veleradou do Jidáše nechává vstoupit satana. Jidáš se stává nástrojem ďábla. Je to „odlidštění člověka ďáblem.“²⁵ Radikálněji než synoptická evangelia se v tomto kontextu jeví opět evangelista Jan,²⁶ který nejprve říká, že jeden z učedníků již od počátku nevěřil, a později dodává, že jeden z učedníků je přímo ďábel.²⁷ Říká, že si učedníky sám vyvolil, a přesto ho jeden z nich zradí. Nehledě na to je u něho ještě jeden okamžik, kdy satan Jidáše skutečně vystavuje pokušení zrady - při Poslední večeři. „Byli u večeře a ďábel již vložil do srdce Jidáše Iškariotského (...), aby ho zradil.“²⁸ Později nechává Jan satana do Jidáše přímo vstoupit - po tom, co ho Ježíš označí za zrádce a podá mu skývu chleba.²⁹ Jakoby to u Jana Ježíš sám inicioval a rozhodl, kdy smí ďábel do Jidáše vejít a započít v něm své dílo,³⁰ okamžik, kterým začíná samotná úloha Jidáše jako zrádce. Tento motiv je důležitý při interpretaci Saegerova románu, budeme se mu ještě později věnovat.³¹

²⁰ Mt 27,9

²¹ Např. M. Kübler, *Judas Iskariot: das abendländische Judasbild und seine antisemitische Instrumentalisierung im Nationalsozialismus*, Waltrop: Hartmut Spenner Verlag, 2007, str. 59

²² Zach 11,12

²³ Nabízí se otázka, proč se motiv peněz v souvislosti se zradou vůbec objevuje? Na tehdejší poměry to nebyla žádná vysoká suma. Je tedy spíše nepravděpodobné, že by to byly peníze samotné, kvůli kterým se Jidáš zrady dopustil. (Kübler, *Judas Iskariot*, str. 47-8)

²⁴ Mk 14,17-21; Mt 26,20-25; Lk 22,21-23

²⁵ Krieg, Zangger-Derron, *Judas*, str. 18

To, proč není u Lukáše Jidáš při Poslední večeři Ježíšem přímo jmenován, vysvětlují někteří jako důsledek vstoupení satana do Jidáše. V tomto okamžiku své jméno ztratil. V určitém smyslu pozbyl své lidství a je nadále již jen nástrojem. Viz Krieg, Zangger-Derron, *Judas*, str. 20

²⁶ J 13,21-30

²⁷ J 6,64 a 6,71

²⁸ J 13,2

²⁹ J 13,26-27

³⁰ viz. Köhnlein, *Ecce Homo*, Bd. 1, str. 174

³¹ Zajímavé je také propojení Jidáše s Jóbem pomocí věty, kterou pronese Jób pod tíhou svého nezaviněného utrpení: „Ať zanikne den, kdy jsem se zrodil.“ (Jb 3,3) Podobně zní Ježíšovo vynesení soudu nad svým zrádcem při Poslední večeři:

Následuje Jidášova zrada a polibek.³² Synoptická evangelia shodně popisují, jak Jidáš přišel v Getsemanské zahradě s ozbrojenci k Ježíšovi a řekl jim, že ten, kterého políbí, ten to je. Tato zmínka u Lukáše chybí. Když se Jidáš blíží, aby ho políbil, tak se ho místo toho Ježíš ptá: „Jidáš, tímto políbením zrazuješ Syna člověka?“ O tom, zda Jidáš Ježíše pak skutečně políbil nebo ne, již není řeč. U Matouše Jidáš říká: „Bud' zdrav, Mistře!“ a políbí ho. Jidáš Ježíše zdraví, ale ten mu na pozdrav neodpoví. Místo toho ho osloví jako „přítele“ a řekne, aby konal svůj úkol. U Marka k němu jen přijde a se slovy „Mistře!“ ho líbá. Ve všech třech synoptických evangeliích chtějí učedníci Ježíše bránit mečem a dokonce useknou ucho veleknězovu služebníku. Ježíš mu ucho zahojí. Říká, že je použití síly při jeho zatčení nutné, aby se naplnilo Písmo. V Janově evangeliu, na rozdíl od synoptiků, žádnou zmínku o polibku nenalezneme.³³ Oproti tomu ale bere Ježíš u Jana situaci do svých rukou, a zatímco Jidáš jen stojí a nečinně přihlíží, Ježíš se sám vydává otázkou: „Koho hledáte?“ a následným „Já to jsem.“³⁴ Vojáci ustoupí a padnou na zem.³⁵

Jidášovým dalším osudem se z evangelistů zabývá pouze Matouš a kromě něj také Skutky apoštolů.³⁶ Když Jidáš u Matouše zjistí, že má být Ježíš ukřižován, pokusí se peníze vrátit, ale nikdo z židovské velerady je zpět vzít nechce. Jidáš je tak ponechán sám se svým svědomím, cítí se vyčleněný (stejně jako je vyčleněný i Ježíš) a vidí jediné východisko v sebevraždě. Hází peníze do chrámu a utíká pryč se oběsit. Umírá dřív než Ježíš. Kněží peníze nechtějí dát do chrámové pokladny, protože za ně byla prolita krev. Koupí tedy pole k pohřbívání cizinců. Od té doby se to místo nazývá „Pole krve“. Podle verze ze Skutků si Jidáš za peníze sám kupuje pole. Na něm se zřítí na zem a jeho tělo se roztrhne. Vnitřnosti mu vyhřejou ven a on umírá.³⁷ Pole se i zde nazývá „Krvavé pole“.³⁸

To je výčet míst v Novém zákoně, která se Jidášem přímo zabývají. Nepřímo na něj narážejí pasáže pojednávající o dosazení dvanáctého učedníka na Jidášovo místo. Vzhledem k tomu, že hlavním tématem této práce je román *Die gehäutete Zeit*, který končí

„Pro toho člověka by bylo lépe, kdyby se byl nenarodil.“ (Mt 26,24 a Mk 14,21) Podobné výroky se v bibli nikde jinde neobjevují.

³² Mk 14,42-52; Mt 26,47-56; Lk 22,47-53

³³ Více k tématu Balz, *Theologische Realenzyklopädie*, Bd. 17, str. 297

³⁴ J 18,1-12

³⁵ Někteří badatelé zmiňují, že řecké sloveso *paradidonai*, které je v bibli použito v souvislosti s Jidášem (např. Mk 3,19; Mt 10,4), a které se obvykle v tradičních překladech objevuje jako *zradit*, se dá přeložit i jinak, a to jako *někoho vydat, předat, přivést před soud*. Význam *zradit* má podle některých dokonce poměrně zřídka. Jednalo se o výraz, který se často používal v soudní praxi (např. Mk 13,9; Mt 18,34 a 5,25). Při převedení do moderních jazyků jako *zradit* to Jidášovi automaticky podsouvá charakterovou zkaženost a špatné úmysly. Jak je tedy patrné, narážíme tu na jazykový problém. Podle toho, jaká slova se při překladu zvolí, to vůči Jidášovi vyznívá buďto smířlivě anebo je odsouzen jako největší zrádce a ďábel. Pouze v Lukášově evangeliu (Lk 6,16) je skutečně označen za zrádce. (Köhnlein, *Ecce Homo*, Bd. 1, str. 167; Srov. Balz, *Theologische Realenzyklopädie*, Bd. 17, str. 302; nebo Krieg, Zangger-Derron, *Judas*, str. 16)

³⁶ Mt 27,1-10; Sk 1,16-20

³⁷ Ve Skutcích se o sebevraždě nemluví, spíše to vypadá, že satan, který byl po tu dobu uvnitř, z něj opět vychází, „opouští svůj nástroj,“ a to skrz Jidášovo otevřené břicho. (Viz Krieg, Zangger-Derron, *Judas*, str. 24)

³⁸ U Matouše se „Pole krve“ vztahovalo na Ježíšovu krev. Zde ve Skutcích to může být jak krev Ježíše, kterou Jidáš prolil, tak zároveň krev Jidáše, která na to pole vytékala z jeho útroby poté, co se zřítí na zem.

Jidášovým polibkem, je pro nás další vývoj událostí po Jidášově opuštění kruhu učedníků irelevantní.

2.3. APOKRYFNÍ A JINÉ ZPRÁVY POJEDNÁVAJÍCÍ O JIDÁŠOVI

Uwe Saeger zahrnul do postavy svého Jidáše nejen motivy z Nového zákona, ale čerpal i z raně křesťanských apokryfů. V nich zaznamenává Jidáš ve srovnání s evangeliem další negativní významový posun. Objevuje se jako posedlý ďáblem, a to již od dětství.³⁹ Objevuje se v nich také pasáže vztahující se k Ježíšovi, jež můžeme v Saegerově románu rozpoznat. Některým z nich se budeme při interpretaci konkrétních románových situací věnovat. Apokryfy představují jiný pohled na Jidáše, než jaký je zprostředkován v bibli a ukazují škálu námětů, které se k němu váží. V této práci opomineme jeden, jenž má Jidáše přímo v názvu – Jidášovo evangelium, protože je podstatně jiného zaměření než ostatní zmiňovaný materiál a o Jidášovi nic pro nás podstatného neříká. Jediné pro nás relevantní by bylo, že je v něm Jidáš považován za výjimečného a je upřednostňován před ostatními. Dále vynecháme originální pojednání o Jidášovi ve Zlaté legendě, které obsahuje motivy mojžišovských legend, stejně jako oidipovské schéma.

2.3.1. NIKODÉMOVO EVANGELIUM

Ze začátku se Nikodémovo evangelium⁴⁰ velmi podobá Matoušově zprávě. Jidáš se pokusil peníze vrátit lidu. Ten se mu ovšem vysmál a spílal mu jako zrádci, neboť zabil svého učitele, který mu „umyl nohy a svěřoval pokladnici“. Jidáš šel do chrámu a řekl kněžím, že zhřešil a zradil nevinnou krev. Oni mu odvětlí, že to není jejich věc. Jidáš odhodil peníze mezi ně a utekl domů. Až potud je tato verze téměř shodná s verzí v Matoušovi. Příběh ovšem pokračuje tím, že Jidášova žena doma pekla kohouta. Jidáš jí žádá o provaz, protože se chce oběsit. Říká, že zradil a vydal Ježíše, a že ten třetího dne vstane a „pak běda nám.“ Žena odpověděla, že pokud by Ježíš měl opravdu vstát z mrtvých, tak by ten kohout, kterého právě vaří, musel zakokrhát. Nato kohout třikrát zakokrhál. Jidáš šel a oběsil se. Velekněží za Jidášovy peníze koupili hrnčířovo pole na pohřbívání cizinců.⁴¹

³⁹ Více k tématu: Krieg, Zangger-Derron, *Judas*, str. 28.

⁴⁰ „Vybrané varianty a poznámky k Nikodémovu evangelium“, in Dus a Pokorný (eds.), *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*, str. 353

⁴¹ „Vybrané varianty a poznámky k Nikodémovu evangelium“, in Dus a Pokorný (eds.), *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*, str. 353

Je patrné, že autor zde spojil několik různých motivů. Je tu moment Jidášova strachu, který se obává, co se stane, až Ježíš za tři dny vstane z mrtvých. Bojí se potrestání, protože ho zradil. Zajímavé je, že si je Jidáš už v okamžiku krátce po ukřižování jistý, že je Ježíš mrtvý jen dočasně. Považuje situaci za přechodnou. Ježíšův příběh pro Jidáše smrtí nekončí, počítá s tím, že vstane z mrtvých. Kromě toho stojí za povšimnutí, jak zde pisatel zkombinoval evangelijní zvěst o tom, jak Petr Ježíše třikrát zapřel s Jidášovým příběhem – pokud vařící se kohout zakokrhá, Ježíš vstane z mrtvých. Můžeme se ptát, zda je to jen náhoda, zda si pisatel motiv pouze nezávazně vypůjčil nebo zda to má ukazovat na podobnost Jidáše a Petra. Oba zradili, pro jednoho to mělo fatální důsledky, druhý se stal zanedlouho hlavou nově vznikající církve. V čem se jeden od druhého tak výrazně odlišovali, že je potkal tak rozdílný osud?⁴² Samuel Laeuchli ve svém článku o Órigenovi píše, že rozdíl mezi nimi byl v tom, že Jidáš spáchal sebevraždu (podle Matoušova podání). Tím se zbavil možnosti odpuštění. Órigenés se podle Laeuchliho domnívá, že „pouhou“ zradou by mu možnost spásy nebyla odeprána.⁴³ Podobný názor zastává i Miriam Kübler. Jidáš podle ní udělal chybu v tom, že Ježíše vydal, ale svým způsobem mu zůstal do poslední chvíle věrný - i ve smrti. Z tohoto úhlu pohledu je tedy „prvním mučedníkem“, na rozdíl například od Petra, který Ježíše zapře ve strachu o svůj vlastní život.⁴⁴

2.3.2. PAPIAS Z HIERAPOLE

Na biblické Skutky apoštolů navazuje i Papias z Hierapole, když líčí Jidášův strašný konec. Ukazuje, jak dopadnou bezbožníci a jak se doslovně plní proroctví evangelíí. V jeho verzi je Jidáš trýzněn strašnou nemocí, jeho tělo stále více otéká a je poseto vředy a boláky:

Jako odstrašující příklad bezbožnosti se Jidáš toulal po tomto světě. Jeho tělo zbytnělo do té míry, že již nemohl projít tam, kde bez problémů projel vůz. Dokonce samotná jeho hlava na to byla příliš velká. Oční víčka měl tak napuchlá, že on sám na jednu stranu téměř vůbec neviděl světlo, na druhou stranu je nebylo skoro možné vidět zvenku a to ani pomocí lékařského zrcátka. Tak hluboko ležely. Jeho úd byl odporný a mnohem větší než u všech ostatních lidí. Měl hnisavé vředy, které vytékaly po celém těle a červy, kteří ho trýznili. Když po mnohém utrpení a trestech na svém vlastním pozemku zemřel, zůstal tento pozemek pustý a neobyvatelný, neboť se z něj šířil odporný zápach. Do dnešních dnů okolo

⁴² Více k tématu: Balz, *Theologische Realenzyklopädie*, Bd. 17, str. 192 a 298

⁴³ S. Laeuchli, „Origen's Interpretation of Judas Iscariot,“ *Church History* 22.4 (1953), str. 259, 260. Órigenés byl prý toho názoru, že Jidášova lítost projevená ihned poté, co zjistil, že Ježíše ukřižují, byla umožněna dočasným odchodem satana z Jidáše. Poté co dosáhl svého, Jidáše opustil. Jidáš chtěl s Ježíšem umřít, aby od něho dostal odpuštění. Ukazuje to na novou přítomnost ďábla, který se do Jidáše opět vrátil. Zaplnil ho přemírou smutku nad jeho činem a vehnal ho do sebevraždy.

⁴⁴ Kübler, *Judas Iskariot*, str. 74

neprošel nikdo, aniž by si nedržel rukama zacpaný nos. Tak se ten puch z Jidášova těla šířil po zemi.⁴⁵

V Prologu k tomuto spisu se Apollinaris vztahuje k Matoušově verzi a propojuje ji s podáním ze Skutků:

Jidáš nezemřel oběšením, nýbrž žil dál. To ale jenom proto, že mu byl provaz odebrán dříve, než se stihl udusit. A o tomto svědčí Skutky apoštolů, že se zřítíl hlavou napřed a jeho tělo uprostřed puklo a vnitřnosti se vyvalily ven.⁴⁶

Jidáš stál tedy před bezprostřední smrtí hned dvakrát. Představuje to pokus o harmonizaci obou novozákonních líčení. Na první pohled vypadá Papirovo vyprávění poměrně fantasticky, nicméně při bližším pohledu na Skutky apoštolů si můžeme všimnout několika veršů z Knihy žalmů, se kterými Papiův text pravděpodobně souvisí. Nacházejí se hned za popisem Jidášovy smrti:

Neboť je psáno v Knize žalmů: „Jeho obydlí ať zpustne, ať není nikoho, kdo by v něm bydlel;“ a jinde je psáno: „Jeho pověření ať převezme jiný.“⁴⁷

V obou dvou žalmech se na jiných místech objevují další verše, u nichž je také pravděpodobné, že se jimi Papias inspiroval: „Zlořečení oblékal jak šaty; ať mu pronikne nitrem jak voda, ať mu prostoupí kosti jak olej;“⁴⁸ a „Dej, ať se jim zatmí v očích, aby neviděli, jejich bedra ustavičně zbavuj síly.“⁴⁹

2.3.3. APOKRYFNÍ SKUTKY TOMÁŠOVY

Ve Skutcích Tomášových se vypráví o drakovi, jenž představuje samotného satana. Některé motivy, které se v příběhu objevují, evokují popis Jidášova konce tak, jak ho známe z evangelií. Drak pojde poté, co byl apoštolem donucen vysát svůj vlastní jed z těla mladíka, kterého zabil:

⁴⁵ Koertner, Ullrich, Leutzsch, *Schriften des Urchristentums: Papiasfragmente*, Bd. III., Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1998, str. 61

⁴⁶ Koertner, H. J. Ullrich, M. Leutzsch, *Schriften des Urchristentums* Bd. III., str. 59

Srov. Kübler, *Judas Iskariot*, str. 98

⁴⁷ Sk 1,20. Verše, které jsou ve Skutcích citovány, pocházejí z žalmu 109,8 a 69,26.

⁴⁸ Ž 109,18

⁴⁹ Ž 69,24

Jeho jedovatá žluč se rozlila po zemi a na místě, kde se jed rozlil, se udělala veliká trhlina a toho draka pohltila. Apoštol řekl králi a jeho bratrovi: „Pošlete sem stavební dělníky, ať zaplní tu trhlinu a položí základy. A nechte tady postavit domy, aby se měli kde ubytovávat cizinci.“⁵⁰

Drakovi se v tomto příběhu stane něco podobného jako Jidášovi ve Skutcích apoštolů – pukne a zemře. Jeho krev se vylije na zemi a tím ji znehodnotí. To je obzvláště patrné v Saegerově vyprávění o Jidášových vizích, když říká, že z jeho pole už nikdo nikdy nebude sklízet žádnou úrodu.⁵¹ V Příběhu o drakovi mají přijít stavební dělníci, aby postavili domy na ubytování cizinců. To odpovídá Matoušově evangeliu, kde velekněží za třicet stříbrných, které Jidáš odhodil do chrámu, koupili pole, na kterém chtěli zřídit hřbitov pro cizince. Jednotlivé postavy se často dávaly do vzájemné souvislosti a spojovaly pomocí společných motivů. Zde je Jidáš připodobněn k drakovi a satanovi. Jako další příklady lze jmenovat nejrůznější výčty hříšníků v pekle, kde se různé postavy stavěly vedle sebe podle domnělé míry svého hříchu, podle autorových a dobových preferencí. Někde se tak Jidáš objevuje vedle Kaina, jinde i ve společnosti Heroda.⁵²

⁵⁰ „Skutky Tomášovy“, in J. A. Dus (ed.), *Příběhy apoštolů: Novozákonní apokryfy II.*, z řec., lat. a koptských originálů přel. Josef Bartoň et al., Praha: Vyšehrad, 2003, str. 376-377

⁵¹ Viz kapitola Jidášovy vize.

⁵² Například v Bartolomějově evangeliu. Viz J. A. Dus (ed.), *Proroctví a apokalypsy: Novozákonní apokryfy III.*, z řec., lat., koptských a syrských originálů přel. P. Pokorný et al., Praha: Vyšehrad, 2007, str. 95.

3. ROMÁN *DIE GEHÄUTETE ZEIT: EIN JUDASBERICHT*

3.1. UWE SAEGER – PŘEDSTAVENÍ AUTORA A JEHO TVORBY

Uwe Saeger patří k méně známým německým spisovatelům. Narodil se v roce 1948 v rybářské rodině ve městečku Ueckermünde, jež se nachází v těsné blízkosti polských hranic na severovýchodě Německa. Ve východoněmeckém Greifswaldu studoval pedagogiku a později působil šest let jako učitel. Více než to ho ale ovlivnila vojenská služba, kterou v letech 1972-73 vykonával jako ostraha berlínské zdi. Od roku 1976 působí jako spisovatel na volné noze. Je autorem více než dvaceti románů a divadelních her, z nichž některé byly i zfilmovány. Dostal několik literárních cen a vyznamenání (mezi nimi v roce 1987 Ingeborg Bachmann Preis, 1993 cenu Adolfa Grimmeho nebo 1996 Kulturní cenu země Meklenburg-Vorpommern.)

V Saegerově tvorbě je patrný určitý časový předěl. Řada jeho starších románů má zcela odlišný charakter od románu *Die gehäutete Zeit*, kterým se zde zabýváme. Naopak ve svých posledních dílech zpracovává Saeger postavy a příběhy z klasické mytologie, což už je našemu tématu podobnější. Vypráví je z nového úhlu pohledu, většinou z perspektivy jiné postavy, než na jakou jsme zvyklí. Jako příklad může kromě *Die gehäutete Zeit* sloužit i román *Prometheus Ende*, kde Saeger popisuje Prométheův osud – ne ale z pozice vypravěče nebo samotného Prométhea, nýbrž očima orla, který den co den vytrhává Prométheovi játra z těla. V obou dvou případech jsou do centra příběhu postaveny postavy, které tam sice figurují i normálně, ale nejsou na stejné úrovni, na které se pohybuje hlavní hrdina. Na druhou stranu, při bližším pohledu je jasné, že právě bez těchto relativně méně důležitých postav by pointa příběhu nemohla zůstat zachována. Saeger chce ukázat důležitou roli těchto „vedlejších“ postav. Saeger svými romány vyvrací zdání, že klasické příběhy již nemají modernímu člověku co nabídnout. Vypráví je znovu současným jazykem. Charakteristický je pro jeho styl analyzující a psychologicky propracovaný přístup.

3.2. CHARAKTERISTIKA ROMÁNU *DIE GEHÄUTETE ZEIT: EIN JUDASBERICHT*

Román je vyprávěním v první osobě z perspektivy Jidáše Iškariotského. Ten popisuje svůj osud od okamžiku setkání s Ježíšem a jeho učedníky v zahradě svého otce až do okamžiku zrady v Getsemanské zahradě. Kniha začíná i končí v zahradě. Začíná povoláním Jidáše mezi Ježíšovy učedníky a přidělením úlohy zrádce a končí v okamžiku, kdy Jidáš svou roli splní a Ježíše políbí. Je to „deník zrádce“.

Saeger se ve svém románu místy stylově a obsahově přibližuje apokryfním zprávám. Je podobně „hravý“, místy absurdní, s fantastickými prvky. Podobně jako apokryfy ho nelze chápat dogmaticky, a stejně jako ony otevírá a rozšiřuje horizont tématu.

Přidává další dějové možnosti a převrací perspektivy. Tím otevírá prostor pro širší reflexi. Přehodnocuje vztah ke stereotypně chápaným a předávaným biblickým příběhům a vžitým klišé. Dává příběhu živost tím, že ho nově vypráví a dává inspiraci k přehodnocení vlastního postoje k „tradičním“ postavám. Saegerův román odpovídá soudobému literárnímu žánru apokryfu, jenž novým způsobem vypráví obecně známé klasické látky.

3.2.1. JAZYK ROMÁNU

Uwe Saeger vynalezl ve svém románu vlastní velmi specifickou formu řeči, jež nelze oddělit od jeho obsahu. Tuto myšlenku pevného sepětí, ne-li syntézy jazyka a vlastní látky, obsahu a formy, bych chtěla ozřejmit na dvou aspektech. Zaprvé, Uwe Saeger se skrze své užití jazyka pokouší prolomit zavedené teologické kategorie. Rozmazává se ostrá hranice mezi Ježíšem a Jidášem⁵³ a jejich role se místy dokonce převracejí, takže už neexistuje jasné rozdělení na bílou a černou. Saegerův jazyk překvapuje a irituje. Ježíš může říkat věci, které bychom u nikoho „dobře vychovaného“ nečekali, může se chovat agresivně a vodit lidi za nos. Jidáš naopak může promlouvat uváženě a sympaticky.

Zadruhé, Saeger se nesnaží vidět věci jen v nové perspektivě, nýbrž usiluje o to, nalézt pro tuto perspektivu i odpovídající formu – nový jazyk. Román je směsí současné hovorové řeči s řečí záměrně staromódní, připomínající biblický jazyk. Tu a tam se objevují i biblické parafráze nebo dokonce přímé citace.⁵⁴ Někdy používá formulace, které jsou málo srozumitelné a nejednoznačně interpretovatelné. Obzvláště nápadné jsou jeho záhadné metafory a dlouhá těžce působící souvětí, charakteristická pro figuru Ježíše jako charizmatického kazatele.⁵⁵

K tomu se připojuje Saegerův vtip, s jehož pomocí vykresluje všechno to podivuhodné, drastické a existenciální dění. Autor si je vědom toho, že smích může být mimo jiné reakcí na to, čemu člověk nerozumí, co ho popuzuje, reakcí na absurditu a na to, co se vzpírá jasnému pojmenování. Tváří v tvář neuvěřitelnosti nezbyvá často nic jiného než žasnout nebo se smát. V této práci se pokusím ukázat i na příkladu jazyka, jakým způsobem se Saeger v románu snaží postihnout velké náměty, jako je téma obětování se, příchodu nového času a zásadní proměny světa.

⁵³ Viz kapitola o Jejudassovi.

⁵⁴ Například: „Byl jsem hladový, a vy jste mě nasýtli; měl jsem žízeň a dali jste mi napít; byl jsem cizincem, a vy jste mi nabídli přístřeší; byl jsem nahý a vy jste mě oblékli; byl jsem nemocný, a vy jste mě přišli povzbudit“, připomínající Mt 25,35. (U. Saeger, *Die gehäutete Zeit: Ein Judasbericht*, Rostock: Hinstorff, 2008, str. 135; Orig. verze: „Denn ich war hungrig, und ihr habt mich gespeist; denn ich war durstig, und ihr habt mich getränkt; und ich war ein Fremdling, und ihr habt mir Unterkunft gegeben; nackt war ich und ihr habt mich bekleidet; krank war ich, und ihr seid an mein Lager gekommen und habt mir Trost zugesprochen...“). Podobné zmínky jsou například i na straně 136.

⁵⁵ Za povšimnutí také stojí, že Ježíš je v celém románu jediná postava, kterou Saeger nechává promlouvat přímou řečí označenou uvozovkami.

4. ANALÝZA JEDNOTLIVÝCH ROMÁNOVÝCH MOTIVŮ

4.1. JIDÁŠ A JEŽÍŠ

Abychom mohli porozumět roli, kterou hraje Jidáš, musíme se zabývat i Ježíšem. Tyto dvě postavy jsou v románu těsně spjaty a není možné o jedné pojednávat a druhou zcela opomíjet. Příběh Ježíše je vždy i příběhem Jidáše. Ježíšova postava je již při pohledu na evangelia sama o sobě ambivalentní a tuto linii Saeger zachovává. Díky svému způsobu podání otevírá prostor k přehodnocení vlastních představ, aniž by ale vnucoval své stanovisko. Ježíš zůstává od začátku do konce postavou obklopenou tajemstvím.

V textu románu se objevují podobenství, která Saeger vkládá Ježíšovi do úst. Učedníci je často nechápou a ani z pozice čtenáře se mnohdy nejeví jasněji. Zdá se, že v některých případech dokonce zastíňují skutečný význam a posilují nedefinovatelnost a rozporuplnost Ježíšovy postavy. Někdy je Ježíš lidem ve svém okolí tvrdý a agresivní. Příkladem může být scéna s Máří Magdalénou. Ježíš vypráví sen, ve kterém umírá potupnou smrtí. Marie Magdaléna mu odpoví, že když říká takové řeči, tak sám sebe zatracuje a je sám svou vlastní záhubou. Na to Ježíš reaguje poměrně hrubým gestem:

Natáhl (...) ruku k jejím ústům, přejel jí palcem po rtech a zmáčkl je k sobě. „Kdybych to chtěl jinak, tak bych to jinak udělal, Marie,“ řekl a vtlačil jí palec mezi zuby.⁵⁶

Ježíš není jednolitá postava s přesně vymezenými postoji. Vyvíjí se a „roste“ do role mesiáše, jak o tom ještě později bude řeč. V jeho postavě je ukryto několik různých typů, které existují paralelně vedle sebe a občas se vystřídají. Jako kdyby to byly různé role v jedné postavě. Ježíš má více tváří, což je mnohdy pro Jidáše zneklidňující a matoucí. Posiluje to pocit Ježíšovy nepředvídatelnosti. Jidáš popisuje na několika místech, že „svého Ježíše“ najednou nemůže poznat, že v něm najednou vidí někoho „cizího“ a neznámého:

Ale Ježíš mě neposlouchal, seděl tam jako svázaný v pavučině vlastních slov a na jeho tváři se střídali všichni Ježíšové, kteří v něm byli skrytí. Viděl jsem to v jeho obličejí, který se proměňoval od nadechnutí k nadechnutí; tvář horlivého Ježíše se stávala tváří Ježíše bledujícího a tvář Ježíše vykupitele střídala tvář pokřivená k nepoznání strachem z vlastního naplnění; jenom ten obličej, který měj jako mesiáš, se neobjevil.⁵⁷

⁵⁶ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 9; Orig. verze: „Er griff (...) nach ihrem Mund, strich mit dem Daumen die Lippen, quetschte sie mit dem Fingern. ‚Wenn ich es anders wollte, würde ich es anders tun, Maria, ‘ sagte er und drängte einen Daumen zwischen ihre Zähne.“

⁵⁷ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 135; Orig. verze: „Aber Jesus vernahm mich nicht, saß da wie eingeschnürt in seine Wortgespinste und wurde durchwandert von den vielen Jesusen, die in ihm geborgen waren; ich sah´s in seinem Gesicht, wie es sich umgestaltete oft, oftmals von Atemzug zu Atemzug, wie es vom Angesicht des Eiferers Jesus zum Angesicht des klagenden Jesus wurde; und wie der Erlöser darin Angesicht wurde und der von Angst vor seiner Erfüllung bis in die Unkenntlichkeit sich in seinem Angesicht verzerrende Jesus ebenfalls; nur das Gesicht, dass er als Messias hatte, das gestaltete sich nicht.“

Nebo:

Ježíš se posadil na kámen; a něco se v něm odehrávalo, měnil se, jako by ho po dobu trvání toho příběhu, který mi musel vypravovat, obsadil nějaký jiný Ježíš, který v něm byl ukrytý; nebo byl tento Ježíš, který přede mnou seděl na kameni a olizoval si jazykem rty, připravujíc se na to, co mi musel vyprávět, jen jeden Ježíš z ostatních Ježíšů, kteří byli povoláni k plánu, když to plán vyžadoval?⁵⁸

Chvillemi to vypadá tak, jakoby v něm několik různých Ježíšů zápasilo o jeho konečnou podobu. Projevuje se to jak vnitřně na tom, jak se Ježíš chová, tak i vnějškově na jeho podobě:

Jak byl nevzhledný, zakrslý, tvor jako k posměchu všeho stvoření. A jak byl krásný a zářil, jako zaslíbení.⁵⁹

Dokonce i v okamžiku polibku vidí Jidáš různé Ježíše:

Ale který z Ježíšů byl ten, ke kterému jsem se blížil? V tom, jenž přede mnou stál, jsem viděl i ty všechny ostatní Ježíše, které jsem znal; a ještě jednoho dalšího, kterého jsem neznal: bylo to jeho vlasy, které se mi v paměti zdály plnější? Nebo to dělal jeho plnovous, který mu splýval na hrud' rozdělený do více pramenů než obvykle? (...) Vzadu v hloubi Getsemanské zahrady za Ježíšem a učedníky jsem uviděl nějaký pohyb. Viděl jsem postavy vzdalující se v noční tmě (...) a viděl jsem, že to byla Ježíšova rodina, která odcházela; viděl jsem ty tři Marie a viděl jsem i toho, který byl Ježíšem. Ano, tak jsem to viděl a tak to bylo dobře, a věděl jsem: V této v noci nebudou kameny křičet; a tak jsem to učinil, neboť jsem měl políbit toho, který tu stál přede mnou jako Ježíš. Neměl jsem se více ptát ani pochybovat. A pak se stalo, že jsme se políbili; a já jsem políbil svého Ježíše a můj Ježíš políbil mě.⁶⁰

Podle tohoto úryvku to vypadá, že se Ježíš skutečně „rozpadá“ do (minimálně) dvou postav. Zdálo by se, že je tím zpochybněn celý koncept Ježíšova sebeobětování a zrady. Domnívám se, že se zde nicméně spíš jedná o zdůraznění Ježíšovy nepolapitelnosti a jeho

⁵⁸ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 131; Orig. verze: „Jesus setzte sich auf einen Stein; und es ging etwas mit ihm vor, er wurde anders, als würde ein anderer Jesus, der in ihm verborgen war, ihn für diese Geschichte, die er mir erzählen musste, besetzen; oder war dieser Jesus, der vor mir auf einem Stein saß und sich die Lippen nässte mit der Zunge für das, was er mir erzählen musste, nur ein Jesus von anderen Jessussen, die auf den Plan gerufen wurden, wenn der Plan es verlangte?“

Další podobné zminky jsou např. i na str. 15, 111, 172.

⁵⁹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 17; Originální verze: „Wie unansehnlich er war, verwachsen, hässlich, eine Kreatur, wie zum Hohn der Schöpfung. Und wie schön er war, strahlend, eine Verheißung.“

⁶⁰ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 187; Orig. verze: „Aber welcher Jesus war's, auf den ich zugeht? Ich sah all jene in dem, der vor mir stand, die ich kannte von ihm; und auch noch einen anderen unbekannt: Machte es sein Haar, das ich voller in Erinnerung hatte? Machte es sein Bart der strähniger vor seiner Brust abfiel als sonst? (...) Und ich sah eine Bewegung hinter Jesus und den Jüngern in der Tiefe des Gartens Gethsemane, sah Schemen in der Dunkelheit der Nacht, die sich entfernten; (...) und sah, dass Jesus Familie es war, die dort abging; ich sah die drei Marien und sah auch einen, der Jesus war; ja, so sah ich's und so war es gut und ich wusste: Die Steine werden nicht schreien in dieser Nacht; und so tat ich es, denn ich hatte den zu küssen, der hier als Jesus vor mir stand und nichts zu fragen und zu zweifeln weiter. Und dann geschah, dass wir uns küssten; und ich küsste meinen Jesus und mein Jesus küsste mich.“

paradoxní povahy. Jednou připadá Jidášovi blízko a je mu důvěrně známý. V druhém okamžiku se zdá cizí, je nekonečně vzdálený a nedosažitelný. Ježíš stojící před Jidášem se zdá cizí, a skutečně, ten „známý“ Ježíš se vzdaluje, pryč do tmy Getsemanské zahrady. Následně se zpočátku „cizí“ Ježíš stává opět blízkým, když ho Jidáš líbá jako „svého Ježíše“ a Ježíš líbá Jidáše. Zmíněná pasáž dále pokračuje až v téměř něžném duchu Jidášovy a Ježíšovy vzájemné spřízněnosti a propojenosti.

4.2. JEŽÍŠ A JIDÁŠ „ROSTOU“

S Ježíšovými proměnami souvisí i proměny Jidáše. Na několika místech je zmíněno, že Jidáš nebo Ježíš „rostou“. To se objevuje pouze u nich dvou. Oba se neustále mění a vyvíjejí. Vyjadřuje to jejich neúplnost, nedokončenost a tvárnost. Na začátku na sebe berou svou roli, které ale ještě „nedorostli“, ještě pro ni nejsou zralí. To přichází teprve během času.⁶¹ Jidáš si stěžuje, že je to pro něj příliš velký úkol. Ježíš mu připomíná, že je to jejich úloha a že není jiné cesty:

Jidáš, i tvoje hodina přijde, hodina, v níž se budeš muset osvědčit. (...) Možná je to tak? Ale možná to pro nás musí být příliš velké. (...) Když je pro někoho něco příliš velké, nemusí to hned znamenat, že on sám je na to příliš malý.⁶²

Jidáš je ve stejné situaci jako Ježíš, Saeger je staví na stejnou úroveň. Oběma se zdá, že nemohou obstát. Ježíš dodává Jidášovi odvahy, sám ale o několik dní později svou odhodlanost ztrácí a na okamžik se v pláči poddává bezradnosti.⁶³ Oba o sobě a svém úkolu pochybují, svádí vnitřní boj:

Je vůbec zapotřebí nová, očištěná víra, když si tolik lidí docela dobře vystačí s tou pokřivenou starou? Je mě vůbec zapotřebí? A je zapotřebí tebe, můj Jidáš? A je potřeba, abychom se vydali nějakému plánu? Nebo abychom byli nějakému plánu vydáni...?⁶⁴

Je to jedna z dalších věcí, jež ukazuje, že nejsou jenom černo-bílými figurami, které by se na počátku jasně profilyovaly a v tom samém duchu staticky setrvaly. Ježíš a Jidáš

⁶¹ Termín „čas“ je v románu důležitý. Čas, ve kterém zrají a mění se, je ten čas, v němž se odehrává i náš příběh. Je to „čas svlečený z kůže“. Tématu se věnuje kapitola o názvu románu.

⁶² Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 43; Orig. verze: „Und dann, Judas, wird auch deine Stunde kommen, in der du dich bewähren musst. (...) Vielleicht ist's so? Und vielleicht muss es zu groß für uns sein. (...) Wenn etwas zu groß für einen ist, musst das ja nicht bedeuten, dass er selber zu klein dafür ist.“

⁶³ Viz Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 43

⁶⁴ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 134; Orig. verze: „Braucht's denn den neuen gereinigten Glauben, wo doch so viele im Geschofle mit dem allen ihr Auskommen haben? Braucht's mich? Und braucht's dich, mein Judas? Und braucht's, dass wir uns einen Plan einreden oder uns einen Plan einreden lassen...?“

„rostou“ většinou po nějaké vážné rozmluvě, poté, co dospěli k nějakému zlomu, k bodu obratu nebo když prošli nějakou vnitřní nebo vnější krizí.⁶⁵

Pustil mě ze svého objetí a otočil se k Libnimu. A v tomto pohybu se vrátil zpět do toho Ježíše, který musí splnit svou úlohu, poslání, o němž se musí denně a každou hodinu znovu ujišťovat, že pro něj dostatečně dorostl, že je pro něj zralý. Ježíš vyšel přes dvůr a šel dál (...). Tak jde někdo, kdo vykročil vstříc svému naplnění.⁶⁶ (...) S každým dalším krokem v něm něco rostlo. Něco, co ho dělalo větším, co mu dodávalo na velikosti, jež ho činila nepochopitelným.⁶⁷

Ježíšův duchovní růst překračuje hranice prostoru, převyšuje pozemská měřítka. Ježíš je zároveň součástí tohoto světa a zároveň ho přesahuje:

Ježíš se zvětšoval do nezměrnosti, nejen tak, že nás a všechno kolem přerůstal, on si bral prostor a sám se tím prostorem stával.⁶⁸

Téma různých proměn Ježíšova zjevu lze nalézt už v apokryfní literatuře, která má blízko ke gnózi. Zvláště v apokryfních Skutcích se Ježíš někde vyskytuje jako mladík, jinde jako stařec nebo konkrétní apoštol.⁶⁹ V tomto smyslu mluví například i Órigenés ve svém spise *Contra Celsum* a vysvětluje tím smysl Jidášova polibku. Ne všichni viděli Ježíše stejně, různým lidem se ukazoval v různých podobách. Nebylo jisté, že by ho zbrojnoši určení k Ježíšovu zatčení s jistotou poznali, proto bylo nutné ho přede všemi označit:

A že se ale (Ježíš) nezjevoval vždy tím samým způsobem, dokazují následující Jidášova slova, která pronesl k zástupu, který ho doprovázel, když zamýšlel Ježíše zradit. Jako kdyby ho (Ježíše) tyto lidé neznali, řekl: „Ten, kterého políbím, ten to je.“ To samé se podle mého názoru snaží naznačit i Spasitel, když říká: „Denně jsem učil u vás v chrámu a ani jste se mne nedotkli!“ Tím tedy nyní věříme, že je Ježíš velký, že je velký nejen díky své božskosti (...), nýbrž i kvůli svému tělu, jež se proměňovalo, kdy chtěl a před kým chtěl.⁷⁰

⁶⁵ Viz Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 136

⁶⁶ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 76; Orig. verze: „Damit entließ er mich aus seinem Arm und wendete sich ab von Libni. Und mit dieser Wendung trat er zurück in den Jesus, der eine Aufgabe, eine Mission zu erfüllen hatte, von der er sich täglich, stündlich neu versichern musste, dass er ihr gewachsen war. Jesus durchquerte den Hof, ging (...). So geht einer der aufbruch seiner Vollendung entgegen.“

⁶⁷ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 93; Orig. verze: „Mit jedem Schritt wuchs etwas in ihm, das ihn größer machte, ihm eine Größe gab, die ihn unbegreifbar machte.“

⁶⁸ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 123; Orig. verze: „Jesus weitete sich in eine Unermesslichkeit, und dies nicht nur, dass er wuchs über uns alle und alles hinaus, sondern er nahm sich Raum und wurde Raum somit.“; Další podobné zmínky jsou na str. 109, 41

⁶⁹ Jan Amos Dus (ed.), *Příběhy apoštolů: Novozákonní apokryfy II.*, z řec., lat. a koptských originálů přel. Josef Bartoň et al., Praha: Vyšehrad, 2003, str. 46

⁷⁰ Origenés, *Contra Celsum* II, 64,8; latinská verze: „Et cum Judas illum proditurus turbis se comitantibus dixit, quasi illum non cognovissent, ‚Quem osculatus fuero, ipse est.‘ probat etiam Jesum non eumdem semper visum fuisse. Idem

Touto Ježíšovou nedefinovatelností se mohl Saeger inspirovat v koncepci svého románu. Ježíš roste a jeho velikost odpovídá velikosti Jidášově, který také roste. Jidáš je s Ježíšem tedy spojený, zároveň ale je na některých místech v románu zdůrazněna jeho esenciální odlišnost. Jidáš se Ježíš zdá nekonečně vzdálený a cizí a děsí ho svou nepochopitelností.

4.3. VYKRMOVÁNÍ JIDÁŠE

Na začátku románu, v zahradě Jidášova otce, kde jsou Ježíšovi učedníci utábořeni, Ježíš Jidáše vyzývá, aby se posadil vedle něj na zem. Jidáš chvíli váhá, ale pak poslechne. Od tohoto okamžiku patří do Ježíšovy družiny a je s Ježíšem nerozlučně spojen a dostává od Ježíše sousta, vhozená přímo do úst.⁷¹ Jidáš sousta s otevřenou pusou chytá a přijímá. Nechává se krmit jako pes. Jednou jedinkrát se pokusí vzepřít a sousto odmítnout. Udělá krok stranou, ale jen díky tomuto kroku ho sousto nemine. Víc už to nezkouší a Ježíšovi se podvolí. Nechce se protivit Ježíšově vůli, protože je to pro něho pohodlné a v podstatě příjemné. Tak Jidáš stále tloustne až do okamžiku zrady, jíž román končí.

Ježíš hází Jidáši tučná sousta a vykrmuje ho jako užitkové zvíře, jako ovci určenou na porážku, nebo tak, jako se vykrmuje obětní zvíře. Je to symbolické znázornění vztahu Ježíše k Jidáši. Jidáš jako oběť, jako obětní zvíře. V jedné rovině lze Jidáše chápat jako oběť Ježíše, který si ho vyvolil s tím, že bude později obětován. V jiné rovině může být Jidáš chápán jako obětní kozel, který na sobě nese vinu ostatních a pak je vyhnán do pouště. Svou vinou snímá vinu z ostatních, kteří jsou nadále čistí, on je navždy zatracen. Je svou obětí připodobněn Ježíši. Ten bere na sebe vinu tak říkajíc „pozitivně“ – je pozitivním hrdinou, Jidáš je tím „negativním“. Kristus se obětuje, Jidáš je obětován. Bere na sebe roli, na jejímž konci čeká zatracení jeho samotného. Bez jeho viny by Ježíš nemohl provést svůj plán. Ví, že ho Ježíš potřebuje k nějakému konkrétnímu úkolu a ví, že ten úkol nebude nic příjemného a nic, na co by mohl být později pyšný. Jidáš je kvůli zradě navždy zatracen – z této perspektivy je to ten obětní kozel obtěžkaný vinami všech. Ostatní mají příležitost k očištění, on ne. Pán vykrmuje svého zrádce, jako kdyby ho později chtěl porazit, a potřeboval, aby byl tučný a připravený k oběti. Jidáš tloustne, a stává se stále odulejším, až má na konci pocit, že jeho kůže pod nápořem tuku praskne. Tuší, že se blíží jeho konec. Učedníci se mu smějí, že je vykrmován jako kapoun, že je kapoun Páně. Nikoho jiného Ježíš nekrmí:

indicare mihi videtur Salvator ipse, cum ait: ‚Quotidie vobiscum eram in templo docens et non tenuistis me.‘ Cum igitur id de Jesu sentiamus, non solum quoad interiorem et multis absconditam divinitatem, sed etiam quod corpus, cuius erga quos et quando vellet, mutabat formam (...)‘ (Origénes, ‚Contra Celsum‘, in C. de la Rue, *Origenis Opera Omnia Quae Graece Vel Latine Tantum Exstant Et Ejus Nomine Circumferuntur*, Parisiis: typis Jacobi Vincent, 1733, str. 435-6);

⁷¹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 7

„Člověk na tobě musí vidět, že jsi můj nejlepší učedník, že tě nenechám strádat...“ (...) A ještě jednou mi vnutil sousto do úst, druhou rukou mi přejel po krku směrem dolů tak, jak se to dělá, když se vykrmuje kapoun.⁷²

Krmení je tu podobné hodům, je to jakási slavnostní příprava na konec, určitá paralela k velikosti a důležitosti zrady a oběti. Vykrmování je Jidášova pocta. Jidáš má ve skupině učedníků privilegované postavení. Ježíš mu prokazuje velkou přízeň, ačkoli neudělal zdánlivě nic výjimečného, čím by se o to zasloužil. Ostatní učedníci na něho žálí. Dalo by se to interpretovat tak, že existuje jakási přímá úměra mezi Jidášovým výsadním postavením, které mu Ježíš za jeho života na zemi dopřává, a pozdějším věčným zatracením, když splní svůj úkol. O tom ovšem už román nehovoří. Miriam Kübler poznamenává v komentáři k Papiovi z Hierapole, že se Jidášovo odulé tělo stále zvětšuje díky obzvláštní tíži provinění, až překračuje všechny obvyklé lidské míry, odlidšťuje se a stává se ne-člověkem.⁷³ Ani fyzicky už není člověku podobný – nemateriální a duchovní se odráží v materiálním a fyzickém. Saeger v žádném případě nepředstavuje Jidáše takto negativně, nicméně souvislost Jidášova tloustnutí s blížící se zradou je u něho jasně patrná.

V „soustech“ určených pro Jidáše je také možné vidět jakýsi „božský pokrm“. Nejprve jsou to tři sladké fiky, potom tři kusy chleba s olejem.⁷⁴ Potřetí sousto, které Jidáš nedovedl blíže identifikovat. Jidáš už nejí s ostatními, je sytý jenom z toho, co dostává od Ježíše. To se děje od samého počátku, kdy začal Ježíše následovat, až do okamžiku zrady. Odešel z rodného domu, kde jedl s matkou a otcem a připojil se k Ježíšovi. Tím se jakoby od vlastní rodiny odděluje, ta už na něho nemá právo a on k ní nemá žádné povinnosti. Na její místo nastupuje Ježíš, který nyní Jidáše vyživuje a jemuž je Jidáš nadále zavázán. Téma „božského pokrmu“ je zmíněno i v apokryfních Skutcích Tomášových:

Pohlédni na nás, Pane, my jsme opustili své otce a matky a ty, kdo nám dávali jíst, abychom mohli spatřit svého Otce a abychom se dosyta najedli jeho božského pokrmu.⁷⁵

Nabízí se připodobnění „soust“ k maně, kterou dostávali židé od Hospodina na poušti. Podobně jako mana, se jedná i zde o hotový pokrm, který má příjemnou chuť po rozličných potravinách a jídlech. Liší se nicméně tím, že mana byla kolektivní, zatímco v Jidášově případě se jedná o individuální záležitost.

⁷² Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 22; Orig. verze: „Man muss es dir ansehen, dass du mir der beste meiner Jünger bist, dass ich dich nicht darben lasse...“ (...) Und noch einmal zwängte er einen Happen in meinen Mund, strich meinen Hals mit der anderen Hand abwärts, so wie man's tut, um einen Kapaun zu mästen.“

⁷³ Zápach, který se prý šířil z pole, na kterém se Jidáš roztrhl a zemřel, někteří interpretují jako zápach satana. Tím je Jidáš ještě více připodobněn k ďáblu. Podle Kübler se na základě této pasáže začal připisovat od začátku středověku „morový zápach“ i Židům. Tento zápach jako pseudovědecký „odor judaicus“ zaměstnával i rasové ideology 19. a 20. století. (M. Kübler, *Judas Iskariot*, str. 97-98); Srov. Lüthi, „Judas: Das Judasbild vom Neuen Testament bis zur Gegenwart“, in Balz, *Theologische Realenzyklopädie*, Bd. 17, str. 298

⁷⁴ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 11, 12

⁷⁵ „Skutky Tomášovy“, Jan Amos Dus (ed.), *Příběhy apoštolů: Novozákonní apokryfy II.*, z řec., lat. a koptských originálů přel. Josef Bartoň et al., Praha: Vyšehrad, 2003, str. 392

Dále tu může být souvislost s eucharistií. Jidáš říká, že poté, co pozřel chléb, který mu Ježíš hodil, do něho vstoupila dosud nepoznaná vnitřní síla a byl naplněn důvěrou ve vše, co má přijít.⁷⁶ Právě z toho by se dala vyvozovat určitá podobnost. Jidáš dostává od Ježíše první sousto již zcela na začátku svého následování. Od začátku také má už poslání zrádce. Je to podobné jako scéna z Janova evangelia, ve které Ježíš podává při Poslední večeři Jidášovi chléb a tím do něho vstupuje satan a Jidáš koná svou úlohu. Na začátku dá Ježíš Jidášovi sousto, kterým ho jakoby označí a potvrdí jeho úkol. Mohlo by to připomínat náznak jakéhosi přechodového rituálu.

S motivem obětního kozla, případně obětního beránka koresponduje ještě jedna pasáž. Poté, co Ježíš Jidášovi hodí první sousto, se ho ptá, zda už někdy porazil ovci? Jidáš odpovídá, že to dělal už mnohokrát, ale jenom proto, že musel, že to od něj vyžadoval jeho otec. Pokaždé se mu to zdálo jako větší a větší zločin, někomu vzít život.⁷⁷ Vypadá to, jako že Jidáš by sám od sebe nechtěl nikomu ublížit, že mu dělá problémy zabít i zvíře. Dělá to jenom na něčí výslovný pokyn, když musí. Můžeme to vztáhnout na pozdější Ježíšovu zradu, které takto můžeme rozumět jako přivedení beránka na smrt. Jidáš opět poslechne a jedná podle instrukcí, které mu byly dány. Dříve po něm chtěl otec, aby zabil beránka, nyní to po něm bude chtít Ježíš. Jako kdyby se Ježíš tou otázkou sám chtěl ujistit, že je to skutečně Jidáš, kdo je k tomuto úkolu vyvolen. Že mu může důvěřovat, že ho v tom nezklame. Před tím, než mu tu úlohu svěří, si chce ověřit, že Jidáš ví, jak se to dělá.

Když budeme brát Jidáše jako obětního beránka, pak se v této pasáži jejich role poprvé protnou. Jidáš je ten, kdo Ježíše-beránka porazí. A Ježíš ten, kdo Jidáše-beránka obětuje. Jsou tu jako dva „obětní beránčí“ vedle sebe. Poté, co Jidáš Ježíšovi odpoví, že už v otcově hospodářství ovci porážel, mu Ježíš vypravuje svůj sen, ve kterém jeho samotného jako ovci zabijí a stáhnou z kůže.⁷⁸ To ještě více předznamenává budoucí události a poukazuje na výše zmíněnou paralelu.

4.4. JIDÁŠOVY VIDINY

Saeger se o tom, co se s Jidášem děje po jeho zradě, nezmiňuje. Jeho příběh končí polibkem. Jeho další osud není podstatný, protože zradou je jeho úkol splněn. Na druhou stranu ale podrobně popisuje sérii tří vizí (nebo spíš nočních můr), které Jidáš měl, v nichž je téma jeho konce přítomné. Umírá hned několika různými způsoby. Vyskytují se v nich podobné motivy jako v Novém zákoně, v apokryfech a některých legendách.

⁷⁶ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 11; (orig.: „Und es erfüllte mich davon eine Kraft, eine Zuversicht in alles Kommende, wie ich es niemals als nur möglich zu erwarten gewagt hatte.“)

⁷⁷ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 8; (Orig. verze: „Hast du schon mal ein Lamm geschlachtet?“, fragte er mich. Ich hatte es schon oft getan, hatte es tun müssen, weil mein Vater es verlangte; und so nickte ich und sagte, dass es mir, so oft ich es tun musste, jedes Mal frevelhafter erschienen war, Leben zu nehmen.“)

⁷⁸ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 8 - 9

V první vizi vidí Jidáš sám sebe, jak kupuje za třicet stříbrných pole. Sám ale neví, za co je dostal. Člověk, od něhož pole kupuje, si je bere s odporem, jakoby na nich lpěla nečistota, kterou nejde odstranit. Pole je zpustlé a zarostlé, daleko od Jeruzaléma. Zdá se mu, jak jde po svém poli a už téměř nemůže dýchat, jak je tlustý. Není schopen se ale Ježíšovi vzepřít a polyká další a další sousta, která mu hází. Jde doprostřed svého pole. Už nemůže polykat další sousta, a ta se odráží od jeho zavřených úst. Cítí, jak mu kůže na břiše praská. Jidášovy vnitřnosti se vyvalí na zem, krev z něho proudem vytéká a zaplavuje pole:

...jako tmavá tuhá kaše, není to tedy žádná dobrá krev, jež se vylila na zemi; a moje pole se stalo krvavým polem. Nebudou se z něj nikdy sklízet žádné plody; viděl jsem svou bezcennou krev, jak se vylévá z mého pole do světa ...⁷⁹

Na první pohled je patrné, že je tato první vize inspirována líčením ze Skutků apoštolů, ve kterém Jidáš také praskne na svém čerstvě koupeném poli. Trochu svéráznou interpretací tohoto motivu by mohlo být srovnání s hnojením půdy – Jidáš by tak „dopomohl“ svou zradou Ježíšovi k naplnění plánu a ke spáse – „pohnojil“ by ho zároveň fyzicky a svým tělem pohnojil své pole. Co této interpretaci odporuje, je zmínka o neplodnosti pole, na které se vylije Jidášova krev a vyvalí jeho vnitřnosti. To pole je mrtvé, stejně jako Jidáš a nic dobrého z něho již nevzejde.

Bezprostředně poté následuje druhá vidina: Jidáš vstupuje do svého rodného domu, přestože mu otec zevnitř drží dveře, aby nemohl vejít. Nikdo mu nejde vstříc. Volá otce a matku a jako odpověď se ozve: „Ne!“ Jidáš říká, že mu v tu chvíli rodiče již nechtěli být otcem a matkou. „Kdo odpovídá svému synu ne, když ho volá, ten ho již vypálil ze svého srdce, zabil ho v sobě.“⁸⁰ Jidáš šel na půdu, kde visely sušící se ovčí kůže a několik provazů. Říká, že byl jsem tak tlustý, že stěží popadal dech, když stoupal do schodů, přesto se jeho ústa stále znovu otvírala, aby přijala další sousta. Jeho kůže byla napjatá k prasknutí. Jidáš si obtočil provaz kolem krku a připevnil k hlavnímu trámu. Seskočil, ale svou sebevraždu nemohl dokonat, protože trám, na kterém visel, neunesl nápor Jidášova tlustého těla a praskl. Jidáš se zřítíl i s celým domem a rodiči uvnitř. „Tak jsem zničil to místo, odkud jsem vzešel a nikde jinde už nebudu mít více domov.“⁸¹

To, že se Jidáš chtěl oběsit, koresponduje s Matoušovou verzí příběhu. Téma se objevuje i v apokryfní literatuře, a to v některých variantách Nikodémova evangelia.⁸² V něm se objevuje i věta, že Jidáš zradou Ježíše „zabil svého učitele“. V Jidášově románové vizi Jidáš při neúspěšném pokusu o sebevraždu zabije své rodiče a zničí dům, v němž vyrůstal, což se do určité míry podobá tomu, že zabil někoho, kdo ho vychovával.

⁷⁹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 113-114; Orig. verze: „...als dunkler zäher Brei, und es also kein gutes Blut war, das da auf die Erde kam, und dass mein Feld ein Blutacker war nun und aber nie von ihm eine Frucht würde geerntet werden; ich sah mein unwürdiges Blut sich von meinem Feld sich in die Welt ergießen...“

⁸⁰ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 114

⁸¹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 115; Orig. verze: „...ich hatte zerstört, wo mein herkommen war und nirgends würde mehr eine Heimstadt für mich sein.“

⁸² Viz kapitola Apokryfy, Nikodémovo evangelium.

Ve třetí vidině je na neznámém místě. Možná to prý byla Gomora, protože to místo bylo pusté, zničené požárem a zemětřesením a bez známek života. Uprostřed té pustiny zůstaly vztyčené jedny dveře. Nebyla tam žádná jiná cesta, jen ta, která procházela těmi dveřmi. „Nechtěl-li jsem v tomto místě hanebnosti a Božího hněvu déle prodlévat, musel jsem projít těmi dveřmi.“⁸³ Polykal sousto za soustem a opět cítil, jak se mu kůže víc a víc napíná, přesto ale nebyl schopný se vzepřít. Byl tak tlustý, že zůstal ve dveřích zaklesnutý a nemohl ani tam, ani zpátky:

Byl jsem silou zadržen na nejostudnějším místě našich dějin, představoval jsem ten nejostudnější symbol, který může vůbec být...⁸⁴

Volal Ježíše, aby mu pomohl, načež se mu po chvíli skutečně podařilo dveřmi proklouznout, „jako kdyby byl naolejovaný“. Tato třetí a poslední vize na rozdíl od předchozích dvou nekončí Jidášovou smrtí. Mohli bychom ji interpretovat tak, že podle ní se Jidáš nachází v tomto konkrétním okamžiku na určitém místě ve svém životě a nemůže libovolně pokračovat dál, jeho možnosti jsou omezené. Dalo by se to chápat jako osud, jako jemu předem určený směr, úkol, který musí splnit. Nachází se tu jediná cesta, kterou lze pokračovat. Jidáš by mohl zůstat stát na místě, ale nikam by ho to neposunulo. Má tedy jen jednu možnost – vydat se tam, kam ho směřuje „plán“. Na „plnění plánu“ a nutnosti jít určitým směrem mají pravděpodobně jeho vidiny poukazovat. Jidášovo konstatování, že se musel vydat těmi jedněmi dveřmi, pokud nechtěl zůstat v místě Božího trestu, je vlastně paradoxní - v tom momentu se Jidáš nacházel na místě (ve svém životě), které Bůh nenaplňoval svou milostí. Aby se mohl pohnout pryč z toho negativního místa, musel se vydat směrem, který mu ukazovala ta jediná, předem určená cesta – který začala v okamžiku, když ho Ježíš vyzval, aby ho následoval. Tato cesta ale v příběhu končí Ježíšovou zradou, což je (v obecném povědomí, nikoli v románu) provázáno zatracením a hněvem. Otázka je tedy, zda vůbec mohlo existovat pro Jidáše nějaké jiné východisko než zatracení?

Ve všech třech vizích je jeden společný prvek, a tím je Jidášova tloušťka. Přesto, že je „tlustý k prasknutí“, je dále Ježíšem vykrmován a sám sousta polyká. Jeho kůže je tak napjatá, že ji skutečně slyší praskat. V první vizi se také roztrhne a zemře. Je to jako nevyhnutelný osud obětovaného zvířete.⁸⁵

⁸³ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 115; Orig. verze: „Wollte ich nicht im Ort der Schandhaftigkeit und Strafe Gottes verelenden, musste ich durch diese Tür hindurch.“

⁸⁴ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 116; Orig. verze: „Ich war festgemacht am schändlichsten Ort unserer Geschichte, als das schändlichste Mal, das von einem Menschen gesetzt werden kann...“

⁸⁵ Viz kapitola o krmení Jidáše.

4.5. JIDÁŠ A SATAN – ZRADA A POLIBEK

Jedná v Saegerově románu Jidáš pod satanovým vlivem, když zrazuje Ježíše tak, jak se o tom zmiňuje bible? Odpověď je ano i ne. V určitých okamžicích si Jidáš není jistý, či hlas k sobě slyší promlouvat. Není si jistý, jestli slyší hlas Boha nebo hlas Satana. Oba dva ho lákají. Jako by se v něm přetahovali o vliv, jakoby se v něm odehrával jejich vzájemný boj.⁸⁶ Satan je zmíněný hned několikrát. Například poté, co Ježíš vyžene kupce z chrámu, Jidáš slyší, jak někdo říká, že Ježíš už v Jeruzalémě není v bezpečí. Napadá ho, že by bylo nejlepší, kdyby Ježíše sám udal. Když bude Ježíš ve vězení, kde ho budou hlídat, tak se mu nic stát nemůže. Tím by mu mohl zachránit život a zabránit mu v naplnění jeho úlohy. Sice by to byla zrada, ale za dobrým účelem. Zároveň si tím ale není úplně jistý a má při těchto myšlenkách pocit, jakoby se o něho Bůh a satan přetahovali. V kontextu románu to lze chápat jako satanovo pokoušení, jenž je zároveň i plněním boží vůle. Ježíš Jidášovi už dříve řekl, jaké s ním má plány a že Jidášovou úlohou je zradit ho.⁸⁷ Jidáš tyto dva protichůdné elementy, které jsou v něm přítomny, sám komentuje. Když mu Ježíš řekl, aby činil, co je mu určeno, mu nějaký muž říká, ať ho následuje. Jidáš jde za ním a neptá se proč ani kam. Uvažuje, že má dělat, co je mu určeno a je tedy jedno, jestli se tak stane z božího příkazu nebo díky podlehnutí satanovu pokoušení.⁸⁸ Když Ježíš učedníkům oznamuje, že ho jeden zradí, se Jidáš stejně jako ostatní ptá: jsem to snad já?

A ve mně jásali Bůh i Satan každý svým způsobem, neboť nyní už nebylo volby, nyní se to stane, neboť to všechno s Ježíšem a od Ježíše se dělo podle vůle toho, jenž je jeho otec na nebesích; (...) nebylo jiného východiska než jít po té cestě, kterou si on určil a již si nechal určit.⁸⁹

Zdá se, že Jidáš nemá volbu, že musí udělat to, co od něj Ježíš očekává. Jeho nápady na Ježíšovu záchranu jsou odmítnuty. Jidáš chce, aby Ježíš odjel pryč z Palestiny, do Řecka, kde je klidněji:

⁸⁶ Podobně to líčí i Órigenés ve svém spise *Contra Celsum* - jako kosmickou událost, jako souboj satana a Boha. Dábel hledal někoho, kdo by Ježíše zradil a Jidáš byl zranitelný kvůli své touze po penězích, ale nebyl na počátku svého putování s Ježíšem o nic hříšnější než ostatní učedníci. (Viz S. Laeuchli, „Origen's Interpretation of Judas Iscariot“, *Church History* 22.4 (1953), str. 253-268 (<http://www.jstor.org/stable/3161779>))

⁸⁷ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 149

⁸⁸ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 162-9

⁸⁹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 173; Orig, verze: „Und in mir jubelten Gott und Satan ein jeder auf seine Art, denn nun gab es keine Wahl mehr, nun würde es geschehen, denn alles von und mit meinem Jesus war nach dem Willen dessen, der sein Vater war im Himmel; (...) und es gab keinen Ausweg als den Weg, der er sich bestimmt hatte und bestimmen hatte lassen.“

Pane, včera jsem potkal proselyty z Řecka. Prosili mě, abych ti řekl, že s nimi můžeš odejít, neboť jsi zde v nebezpečí života. (...) Ježíš odvětil: „A mohlo by se naplnit v cizině to, co je mi souzeno, můj Jidáši?“⁹⁰

Při Poslední večeři, v době, kdy už byl Jidáš domluvný na Ježíšově vydání, Ježíš sáhne Jidášovi k opasku a nahmatá měšec s mincemi. Třese s nimi a nechává je o sebe zvonit, jako by je počítal, a při tom se usmívá. Šimon Petr se ozve a říká, že to zní jako mince a jestli už i pokladnu přebral (ten nový všude protěžovaný) Jidáš? Ježíš se Jidáše zastává a ptá se, zda chtěl někdo z nich tu práci?

„Je to třicet mincí! To bude stačit na ten svátek, který budeme slavit v Getsemane; běž tedy, můj Jidáši a nakup, co je potřeba.“ Neopustím tě, Ježíši, řekl jsem. „Ty se vzpíráš svému mistru? Ježíš se vzpřímil a jeho hlas hřměl nade mnou. „Ty znáš svou povinnost, Jidáši z Kariotu, ty ses mi zaslíbil. A nyní, když už se vše chýlí ke konci, ji také splníš!“⁹¹

Je patrné, že by Jidáš chtěl události zastavit, že již tuší, k čemu to celé spěje, ale Ježíš ho nutí pokračovat. Připomíná mu, že se mu zaslíbil, a že to teď už nemůže vzít zpátky. Zároveň se ho zastává před ostatními a ptá se, zda chtěl někdo jiný jeho úlohu? Dává do souvislosti třicet stříbrných s událostmi, které mají nastat. Posílá Jidáše nakoupit vše potřebné, a ví, že to bude on, jenž bude „nakoupen“ a – prodán. Jidáš hovoří zcela explicitně. Ježíš mu říká, aby to, co má učinit, učiní rychle.⁹² Jidáš jde sám do Getsemanské zahrady. Po cestě nikoho nepotkal, žádné živé stvoření, ani člověka, ani psa, jako by se mu už nyní všichni vyhýbali:

Utíkají všichni pryč od té kreatury, kterou jsem se stal? (...) Nebyl ve mně ani satan, ani Bůh (...); od této chvíle jsem nesl vše sám na svých bedrech, jedno jestli pro Ježíšovu záchranu nebo zradu. Já jsem byl tím, kdo ten čin vykoná. Už jsem v tom nechtěl pokračovat, ale přece jsem musel.⁹³

Na jiném místě hledá Jidáš s Máří Magdalénou Ježíše. Jidáš začíná být přesvědčen o tom, že by bylo skutečně nejbezpečnější, kdyby byl Ježíš zatčen a několik dní by byl ve vězení, ukryt před očima lidu. Za takové myšlenku se ale trochu stydí, neboť sám poznamenává, že to nechtěl nikomu říkat, ani tomu, komu důvěřoval:

⁹⁰ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 165-166; Orig. verze: „Und ich sagte: Herr, gestern traf ich Proselyten aus Griechenland, sie baten mich, dir zu sagen, dass du mit ihnen außer Landes gehen könntest, denn du bist hier in Gefahr um dein Leben. (...) „Und könnte ich mich im Ausland erfüllen, mein Judas?“

⁹¹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 175; Orig. verze: „„Es sind dreißig Münzen! Das reicht für das Fest, das wir feiern in Gethsemane; geh also, mein Judas, und kaufe ein, was dafür nötig ist.“ Ich verlasse dich nicht, Jesus, sagte ich. „Du verweigerst dich deinem Meister!“ Jesus erhob sich und seine Stimme donnerte über mich hin. „Du kennst deine Pflicht, Judas aus Karioth, du hast dich mir versprochen! Und jetzt, da es aufs Letzte geht, wirst du sie erfüllen!“

⁹² Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 176

⁹³ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 177; Orig. verze: Floh alles vor der Kreatur, die ich war? (...) Und auch kein Satan in mir, der sich regte irgendwie nur; und auch kein Gott, der sich bemerkbar machte; ich trug's allein ab jetzt, gleich ob als Rettung oder ob als Verrat, ich war der Täter der Tat, die ich tun würde. Und ich wollte es nicht mehr tun; und ich musste es dennoch tun.“

A znovu mi bylo, jakoby se Boží příkaz a satanovo pokušení ve mně ozývaly jako jeden jediný hlas, a říkaly, že by bylo nejjistější, Ježíše předat světské moci, aby ho ochránila. (...) Ve vězení bude Ježíš v bezpečí víc, než kdekoli jinde; ale o tom jsem se před Marií nezmiňoval.⁹⁴

Poprvé se zde zcela jasně objevuje jedna podstatná věc, a to, že se podle Jidášových slov zdá, že je Ježíšovo vydání společným dílem Boha a ďábla. Oba mají zájem na tom, aby to Jidáš provedl. Tento motiv se pochopitelně nikde ve starších podáních nevyskytuje. Je to neočekávané spojení dvou konceptů - Jidáše jako viníka, zrádce a zároveň i jako oběti, což do konceptu našeho románu dobře zapadá.

V následující pasáži se Jidáš baví s neznámými muži.⁹⁵ Ptají se ho, zda miluje svého pána a zda ho miluje tolik, že jeho bolest a utrpení jsou i Jidášovou bolestí a utrpením? Jidáš odpovídá, že ano. Ptají se ho dále, zda by udělal všechno pro to, aby ho té bolesti a utrpení ušetřil? Jidáš odpovídá opět, že ano:

„Tak nám ho vydej, v příhodnou dobu, na místě, kde nebude přítomno mnoho lidí a kde nebude denní světlo, aby ho mohli poznat.“ To, co ke mně promlouvalo, bylo satanovo pokušení, ale chtěl jsem slyšet i hlas Boží, a tak jsem se zeptal: „Proč bych ho měl vydávat, sami ho přece znáte.“ „My ho známe, odpověděli mi, ale neznají ho ti, kteří ho budou zatýkat; neboť odvážili by se na něho vztáhnout ruku, kdyby ho znali?“ (...) Zaposlouchal jsem se, zda neslyším Boží hlas, ale neslyšel jsem ho a tak jsem se znovu zeptal: „A co se s ním stane?“ „V podstatě to záleží na něm,“ odpověděli mi, „tak jak se bude on chovat k nám, tak se budeme my chovat k němu.“ (...) Teď není ten správný čas žít to, co on hlásá, říkali mi. Jeho znamení příliš předbíhají dobu. Ti, kdo mi to říkali, měli pravdu a neměli pravdu. A v tom se zase ve mně ozýval satan a naléhal na mě Bůh. „Ale nepůjde mu o život?“, zeptal jsem se. „Kdyby šlo o to ho zabít, dávno bychom si na to už někoho najali. Pro začátek se to musí kolem něho trochu uklidnit (...) a tak mi satan otevřel rty a Bůh pohyboval mým jazykem a já řekl: „Řekněte těm, kteří ho půjdou zajmout, že je to ten, kterého políbím bratrským polibkem. (...) a byl to satan, ten, který ve mně jásal a šklebil se; anebo to byl Bůh, který mě jako hořká pochybnost hlodal v srdci? Hodili mi měšec, ve kterém cinkaly mince. Ani ta nejlepší záchrana není úplně zadarmo, řekli. A i jako ta nejlcacinější zrada to nějak odměněno být musí. Byl to satanův smích, to co mě páliło jako stud, nebo hněv boží? Neboť to, že se Ježíšova záchrana mohla podařit pouze pomocí zrady, dělalo ze zachránce zrovna tak i zrádce. Ale nebylo mi to už dříve jasné, že to takto dopadne? A Ježíši také, když se mnou už na začátku nacvičoval ten polibek? A nebyli jsme oba dva součástí nějakého plánu v daleko větší míře, než jsme si namlouvali? Nebyly naše činy již předem určeny?“⁹⁶

⁹⁴ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 160; orig. verze: „Und wieder war's in mir, als würde der Satans Verlockung und Gottes Gebot als ein einiger Spruch in mir aufgerufen, dass es das Sicherste wäre, Jesus der Macht zu überliefern, damit sie ihn schütze mit ihrem Instrumentarium der Machterhaltung, im Kerker würde Jesus sicherer sein als irgendwo sonst; aber davor schwieg ich vor der Maria.“

⁹⁵ O cizích mužích bude ještě řeč v jedné z následujících kapitol.

⁹⁶ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 167-9; Orig. verze: „Dann überliefern sie ihn uns, wurde mir gesagt, überliefern sie ihn zu einer Zeit und an einem Ort, wo kein Volk zugegen ist und kein Tageslicht mehr, um viel zu erkennen. Das war die Versuchung Satans, die so zu mir sprach; aber ich wollte auch die Stimme Gottes hören und ich sagte: Warum soll ich

V těch slovech, která Jidášovi ti cizí muži říkají, že „ani ta nejlepší záchrana není úplně zadarmo a i jako ta nejlacinější zrada to nějak odměněno být musí“, se Jidášův čin jakoby zdvojuje, je to považováno zároveň za Ježíšovu záchranu a zároveň za zradu. Tento akt obsahuje oba póly. Jidáš zároveň zradil a zachránil. Je to paradoxní pojetí, které ale dobře vystihuje komplexnost situace. Jidáš není v Saegerově románu jenom černý nebo bílý, není buď viník, nebo oběť. Jidáš je obojím. Peníze dostane, protože, jak je psáno, i ta nejušlechtilější záchrana musí být alespoň symbolicky odměněna. Zároveň ale musí být i zrada nějak odměněna. V tomto případě také jenom symbolicky – je to jedna z nejlacinějších zrad vůbec. Tím Saeger navazuje na biblický paradox třiceti stříbrných, které ani v tehdejší dobovém kontextu neznamenal žádný velký obnos, a které se celá řada pozdějších exegetů snažila různými způsoby dodatečně interpretovat. Saeger se toho ujímá po svém a svým vlastním originálním způsobem tento paradox představuje, aniž by ho zjednodušoval.

Jidáš říká, že s ním Ježíš již dříve nacvičoval, jak ho má Jidáš políbit. Jidáš se zdá, že o té zradě pomocí polibku Ježíš dopředu věděl. I tímto gestem jsou stavěni vedle sebe, stávají se navzájem rovnými.

4.6. TŘI MARIE

Tři chodily stále s Pánem – Marie, jeho matka, její sestra a Magdaléna, ta, kterou nazývali jeho družkou. Jeho sestra, jeho matka a jeho družka byly Marie.⁹⁷

V této kapitole se budeme zabývat ženskými postavami v románu. Jediné ženy, které zde aktivně vystupují, jsou tři Marie. Tento úryvek z apokryfního gnostického *Filipova evangelia* vystihuje jejich postavení v Saegerově románu. Možná i tato apokryfní zmínka týkající se Ježíšova ženského doprovodu inspirovala Saegera k vytvoření postav jeho tří Marií. Jsou to Marie – matka, Marie – sestra a Marie – družka. Všechny tři hrají v příběhu nezanedbatelnou roli.

ihn überliefern? Ihr kennt ihn doch. Wir kennen ihn, bekam ich zur Antwort, aber es kennen ihn nicht jene, die ihn fassen müssen, denn würden sie's wagen ihn anzurühren, wenn sie ihn kennten? (...) Ich lauschte in mich, Gottes Stimme zu hören, aber ich hörte sie nicht; und so fragte ich wieder: Was geschieht ihm? Im Grunde hängt's von ihm ab, wurde geantwortet, so wie er sich verhält, so wird ihm begegnet werden. (...) Es ist nicht die Zeit, das zu leben, was er verkündet, sagte man mir, die Zeichen, die er setzt, sind Marken zu weit voraus. Die mir das sagten hatten recht und hatten nicht recht; und es rührte der Satan weiter in mir und es drängte mich Gott. Aber es geht ihm nicht ans Leben? Fragte ich. Wenn's darum ginge ihn zu Tode zu bringen, wäre längst einer gedungen, wurde mir zur Antwort gegeben, es muss nur Ruhe werden mit ihm fürs Erste, mehr nicht. (...) Und so öffnete mir Satan die Lippen und Gott bewegte meine Zunge: Sagt denen, die ihn in Gewahrsam nehmen, das es der ist, den ich küsse mit dem Bruderkuss. (...) Und war's Satan, was da frohlockte in mir und feixte; oder war's Gott, was mir als bitterer Zweifel nagte am Herzen? Ein Beutel wurde mir zugeworfen; und in dem klangen Münzen. Ganz umsonst ist auch die beste Rettung nicht, wurde gesagt, als billigster Verrat muss es schon entgolten sein. War's Satans lachen was mich brannte wie Scham oder der Grimm Gottes, denn dass Jesu Rettung nur als Verrat gelingen sollte, bespottete den Retter gleichwie den Verräter; aber hatte ich's nicht vorher schon einmal so bedacht? Und nicht Jesus auch, als er mich einübte in den Kuss gleich zu Anbeginn; und war demnach nicht viel mehr mit uns Plan und Vorbestimmtheit, als wir uns zuredeten?")

⁹⁷ „Filipovo evangelium“, in Dus a Pokorný (eds.), *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*, str. 213

Nejprve se budeme zabývat Ježíšovou matkou. Zdá se, že nese „těžký úděl matky potulného kazatele“. Ježíš si příliš nenechá mluvit do svých plánů a ona se o to ani nepokouší. Nevíme mnoho o jejích názorech, ale je očividné, že se snaží svou přítomností Ježíše chránit od nepříjemností, které na sebe svým působením přivolává. Jidáše nemá příliš v lásce, protože jí připomíná existenci plánu, který hodlá Ježíš uskutečnit. Plán, o němž tuší, že v něm její syn neskončí dobře. Je přesvědčená, že je Ježíš schopný obětovat sám sebe ve prospěch své ideji a ráda by ten moment alespoň oddálila, když už mu v tom nemůže zcela zabránit. Cítí, že mu Jidáš v jeho uskutečnění pomáhá. Na druhou stranu ale Jidáše respektuje, protože si ho Ježíš vyvolil. Chápe Jidášovu jedinečnou úlohu a to, jak jsou si s Ježíšem „blízcí“. Vnímá ho jako druhou největší autoritu, hned po Ježíšovi. V momentě, kdy se Ježíš ztratí, se obrátí právě na Jidáše jako na jediného, který ho může najít. Ví, že je s ním Jidáš zvláštním způsobem spřízněn a má na něho jako jediný z učedníků vliv, a může ho tak přivést zpět:

Ježíšova matka Marie ke mně přišla a táhla mě za veliký kámen, kde jsme byli chráněni před pohledy ostatních. Musíš jít za Ježíšem, řekla mi, jenom ty ho možná dokážeš uchránit před tím, co musí udělat; jenom ty, možná! Ale před čím?, zeptal jsem se. Před tím, co na sebe jednou vzal, aby zachránil někoho jiného; neboť jde sám dál do Gadary. Ale proč já...? Ty jsi mu přislíben kvůli něčemu jinému, Jidáši, já vím, ale abys to mohl naplnit, musí si udržet svého ducha; jdi za ním a přiveď ho k nám zpátky; a Jidáši! (...) Když ho přivedeš, nebudu ti sice moci prominout to, kvůli čemu ses k nám připojil, ale můj hněv pak nebudeš muset snášet; nebudu tě nenávidět za to, co je ti předurčeno.⁹⁸

Z tohoto úryvku vyplývá, že Ježíšova matka ví nebo tuší, co má Jidáš v budoucnu učinit. Objevuje se narážka na Ježíšův pobyt v Gadaře, který bude tematizován v následujících kapitolách.

Druhá Marie, Ježíšova sestra, hraje v románu specifickou roli. Jidáš se do ní zamiluje a později ji přivede do jiného stavu. Stejně tak i Ježíš je otcem ještě nenarozeného dítěte Máří Magdalény. Nejen, že se Jidášova milá jmenuje také Marie a je Ježíšovou sestrou, ale dokonce s ním, Jidášem otěhotní. Jsou to tři různé věci, které je spojují. Jsou si tím podobní a do určité míry rovni. Možnost příbuzenského vztahu Jidáše s Ježíšem dodává celému románu novou dimenzi. Saeger se o tom, co se děje s oběma Mariemi po smrti Jidáše a Ježíše, nezmiňuje. Pro příběh to už není důležité. Potenciální děti jsou spíš obrazem jejich vzájemné „osudové“ svázanosti. Pomocí vnějších znaků a pout zdůrazňuje vnitřní provázanost postav. Jidáš se dozvídá o tom, že bude otcem nikoli od „své“ Marie, ale od Marie Magdalény:

⁹⁸ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 77-78; Orig. verze: „Jesu Mutter Maria kam zu mir und zog mich hinter einen Stein, wo wir verborgen waren von den Blicken der anderen. Du musst Jesus folgen, sagte sie, nur du, Judas, wirst ihn vielleicht bewahren in dem, was er wieder tun muss; nur du vielleicht! Wovor?, fragte ich. Vor dem, was er einmal auf sich genommen hat, um eines andern Rettung willen; denn er zieht allein weiter nach Gadara. Aber ich ...? Du bist ihm auf was anderes versprochen, Judas, das weiß ich, aber damit du's erfüllen kannst, muss er sich seinen Geist bewahren; folge ihm und bringe ihn uns zurück; und Judas! (...) Wenn du ihn zurückbringst, werde ich dir zwar nicht verzeihen können, wofür du zu uns gesellt bist, aber meinen Hass wirst du dann nicht ertragen müssen; ich werde dich nicht hassen für das, was dir vorbestimmt ist.“

„Ty nosíš pod srdcem Ježíšovo dítě?“ Udělalo se mi mdlo a musel jsem se opřít o Ježíšovu ženu, Marii z Magdaly. „Je to tedy skutečně muž jako každý jiný? „Tak, jako Marie, která je jeho sestrou, teď cítí, jak v ní roste tvé dítě, protože jsi jí byl mužem, tak byl Ježíš mužem i mně.“⁹⁹

Zůstává otevřená možnost, že to tak vlastně Ježíš celé naplánoval. Potřeboval Jidáše k uskutečnění plánu a bál se, aby od něho před koncem příběhu neodešel. Proto mu představil svou sestru, aby se do ní zamiloval a zůstal až do konce. Ježíšova sestra Marie tak figuruje jako určitá „pojistka“:

„Člověk na tobě musí vidět, že jsi mi nejlepším učedníkem, že tě nenechám strádat, a že ztratíš víc než jen víru, když ztratíš mě. (...) A moje sestra Marie?“ Ježíš na mě mrknul. „Když já miluji, tak miluje i ona. Bude tě pokoušet, Jidáši.“¹⁰⁰

Na jiném místě se Ježíš baví s neznámými muži a hovoří o nějakém plánu a o tom, jak má Jidáše jistého. Celá scéna se odehrává poté, co spolu byli Jidáš s Marií poprvé o samotě:

„Ježíši, dávej pozor na toho Jidáše, zdá se, že je dobrou volbou pro naše záměry, ale musí jí zůstat i nadále.“ Stáli tam na břehu Genezaretského jezera, Ježíš, bratr té Marie, která na mně seděla, a ve které jsem byl a které jsem se vydal, ve svém prvním sladkém požitku. A ti ostatní muži, nejasné zahalené postavy a hlasy o mně mluvili, o Jidáši z Kariotu, jako bych byl jen rozvažovanou možností v jejich plánech s Ježíšem. Jako bych byl jen nástroj, který si pořídili, jehož typ a způsob použití už byly předurčeny a jediné, co se ještě muselo určit, byl okamžik použití. (...) „Nedělejte si starosti, pokud jde o Jidáše,“ řekl Ježíš. „Marie, moje sestra ho pro mě drží na vodítku.“¹⁰¹

Třetí Marií, která se na scéně objevuje, je Ježíšova družka Marie Magdaléna. Již na začátku románu se explicitně ukazuje intimní charakter jejího vztahu s Ježíšem, když si ho všímá, zatímco ostatní táboří opodál.¹⁰² Také již zmíněné Ježíšovo otcovství dítěte, které Marie čeká, dovoluje vytvořit si představu o jejich vztahu. Zároveň je patrné, že mají k sobě i v jiných ohledech velice blízko. Někdy se zdá, že je s ní Ježíš spřízněn po

⁹⁹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 162; Orig. verze: „Du trägst ein Kind von Jesus unter deinem Herzen? Mich schwindelte und ich stützte mich auf Jesu Frau, die Maria aus Magdala. Ist er denn ein Mann wie jeder andere auch? So wie die Maria, die seine Schwester ist, ein Kind von dir in sich wachsen fühlt, weil du ihr ein Mann warst; und so war's Jeus auch mir.“

¹⁰⁰ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str 22; Orig., verze: „,Mann muss es dir ansehen, dass du mir der beste meiner Jünger bist, dass ich dich nicht darben lasse und dass du mehr verlierst als nur den Glauben, wenn du mich verlierst. (...) Und meine Schwester Maria?' Jesus blinzelte zu mir. ‚Wenn ich liebe, denn liebt auch sie. Sie wird dich versuchen, Judas.‘“

¹⁰¹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 40-41; Orig. verze: „,...,Jesus, achte auf den Judas, der scheint eine gute Wahl für unser Vorhaben, aber er muss es auch bleiben.‘ Die da am Ufer des Sees Genezareth standen, Jesus, der Bruder der Maria, die auf mir hockte und in der ich gewesen war und mich verströmt hatte in meiner ersten Stütze, und die anderen Männer, verhüllte Gestalten und Stimmen, sprachen von mir, von Judas aus Karioth, als wäre ich ein Kalkül in ihren Plänen mit Jesus, als wäre ich ein Werkzeug, das sie sich angeschafft hatten und dessen Gebrauch schon vorbestimmt war in Art und Weise und nur der Zeitpunkt dafür war noch zu bestimmen. (...) ‚Mach euch keine Gedanken um Judas‘, sagte Jesus. ‚Die Maria, meine Schwester, legt ihn mir an die Leine.‘“

¹⁰²Viz Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 5

duchovní strážce více než se svými učedníky, že mu dokáže lépe porozumět než oni. Na několika místech si „vyměňují pohledy“, když Ježíšovi učedníkům něco vysvětluje a oni tomu nerozumí:

„Vy jste mi tedy zase jednou neporozuměli,“ řekl Ježíš a vyměnil si pohled s Marií Magdalénou. Šimon Petr, kterému tento pohled jeho mistra nešel, protáhl obličej, jakoby se mu z toho udělalo špatně. (...) Ježíš se znovu podíval na Marii pohledem, jenž ji povyšoval nad všechny ostatní.¹⁰³

Vypadá to, že je Ježíš skutečně nakloněn jen několika lidem ve svém okolí. Mezi ně určitě patří Jidáš a Marie Magdaléna. O ostatních jako by neměl valné mínění. Jindy je Máří Magdaléna zobrazena jako žena, která se sice smí zeptat, když něčemu nerozumí, ale nemá se pouštět do diskuzí a zpochybňovat Ježíšův názor.¹⁰⁴ Zmínky o Máří Magdaléně jako o ženě, která učedníky často předčí a jež má k Ježíši velmi blízko, lze najít i v některých apokryfních textech, i když celkově jsou podobné motivy jsou ve starších textech relativně řídké. Marie Magdaléna je svou schopností „vyššího poznání“ postavena na roveň Petrovi a dalším.¹⁰⁵ Tak o ní mluví například *Filipovo evangelium*:

„[Pán ji milov]al víc než všechny učedníky a líbal ji na její [ústa] ... často. Zbytek učedníků ... mu řekli: Proč ji miluješ víc než nás všechny? Spasitel odpověděl a řekl jim: Proč vás nemiluji jako ji? Jsou slepí s vidoucím ve tmě, neliší se jeden od druhého. Když přijde světlo, vidoucí světlo uvidí, ale slepý zůstane ve tmě.“¹⁰⁶

Podobné pasáže jsou i v apokryfním *Mariině evangeliu*. Je zde situace, kdy je právě Marie vyvolena, aby učedníkům předala to, co jí Ježíš předtím svěřil. Petr jí ale nevěřil, že mluví pravdu a podezříval ji, že si to vymyslela:

Petr odpověděl a mluvil podobně. Otázal se jich ohledně Spasitele: „Cožpak mluvil se ženou tajně bez nás a (ne)veřejně? Máme se sami obrátit a všichni poslouchat ji? Vybral si ji spíše než nás?“ Tehdy Marie plakala a pravila Petrovi: „Můj bratře Petře, co si myslíš? Myslíš si, že jsem si ta (učení) sama vymyslela ve svém srdci nebo že lžu o Spasiteli?“ Lévy odpověděl a řekl Petrovi: „Petře tys věčně rozzlobený. Nyní tě vidím, kterak se přeš se ženou na způsob protivníků. Jestliže ji Spasitel učinil (toho) hodnou, kdo jsi pak ty, abys

¹⁰³ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 15-16; Orig. verze: „Ihr habt mich also“, sagte Jesus, „wieder einmal nicht verstanden.“ Er wechselte einen Blick mit der Maria aus Magdala. Und Simon Petrus, dem dieser Blick seines Meisters nicht entging, verzog das Gesicht, als ginge ein Übles davon ihn hindurch. (...) Jesus blickte abermals der Maria aus Magdala ins Antlitz mit einem Blick, der sie auszeichnete vor allen andern.“

¹⁰⁴ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 9; Orig. verze: „Und du, Weib, befrage mich, wenn du meine Lehre nicht begreifst, ... aber stelle mich niemals und nie in Frage, Weib.“

¹⁰⁵ Dus (ed.), *Proroctví a apokalypsy: Novozákonní apokryfy III*, str. 319

¹⁰⁶ Filipovo evangelium: Jan Amos Dus a Petr Pokorný (eds.), *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*, z řec., lat., koptských a syrských originálů přel. Jaroslav Brož et al., Praha: Vyšehrad, 2001, str. 215

ji odmítl? Zajisté ji Spasitel spolehlivě znal. Proto ji miloval více než nás. Spíše se stydme...¹⁰⁷

4.7. JEŽÍŠOVY ZÁZRAKY JAKO PŘÍKLAD AMBIVALENTNOSTI JEHO POSTAVY

4.7.1. OŽIVENÍ KAMENNÝCH VRABCŮ

Ježíš vykonává v románu mnoho zázraků. Často je způsob, jakým to provádí podobný tomu, jak se to objevuje v bibli. Na některých místech se ale liší. Saeger nechává Ježíše před Jidášem vyprávět o jeho dětství. V rámci tohoto rozhovoru mu svěřá, že konal zázraky už jako malý chlapec. Ale zcela jinak, než Jidáš očekává. Vypráví, že byl postrachem vesnice a o svých „zázracích“, které byly jenom šikovně předvedenými triky. Částečně tak zpochybňuje, že by činil zázraky silou ducha nebo že by dostal sílu činit zázraky od někoho jiného. Vysmívá se naopak těm, kteří mu to uvěřili. Na jiném místě ale Jidáš přímo popisuje Ježíše uzdravujícího a je očividné, že se o žádný podvod nejedná. Celkově vzato to vypadá, že Ježíš dělal oboje, že měl zázračné schopnosti, ale mimo to byl chytrý a bavilo ho vodit lidi za nos. Rád se blýskl svými triky, které mu přinášely obdiv lidí, kteří si je nedovedli jinak vysvětlit než jako zázrak. Na druhé straně byl skutečně obdařený zvláštní schopností a silou, když činil zázraky ve jménu svého Otce, jak se o tom sám vyjadřuje. Otec mu prý dává tu sílu, pouze z vlastní vůle by zázraků schopen nebyl. Je možné, že tento Saegerův podvojný koncept odráží některé názory z pozdější doby, které říkají, že se u Ježíše ve většině případů o zázraky nejednalo, že je za ně lidé jen považovali, protože jejich běžná fyzická příčina tehdy nebyla známa. Ježíš ovšem není redukován jenom na nějakého šarlatána, protože mu současně není odepřena schopnost činit skutečné zázraky. Odpovídalo by to tomu, že některé „zázraky“ by se daly vyložit pomocí kauzálních příčin, jiné ale pomocí fyzikálních zákonů vysvětlit nejdou. Možná to chtěl Saeger u svého Ježíše zdůraznit. V následujícím úryvku se Jidáš dozvídá, jak chlapec Ježíš oživoval kamenné vrabce:

Byl jsem zlý a byl jsem postrachem rodičů a sousedů. (...) Poslouchej, bylo mi pět let. Seděl jsem před domem svého otce, který byl truhlářem v Nazaretě a jen jsem tak koukal do prázdna před sebe, protože jsem otci nechtěl pomáhat se dřevem a jít s matkou na pole, to mi už vůbec nebylo po chuti. Pršelo a v kalužích okolo stáje se divoce cachtali vrabci. O chvílku později ale znovu vysvitlo slunce v plné síle. Jeden z těch vrabčáků si nestihl včas umýt bláto z křídel a seděl tam pevně uzavřený v hliněné slupce. Stal se kamenem. Šel jsem, a aniž bych zamýšlel ho oživit, jsem se na něj vymočil. Pod tím proudem bláto změklo a smylo se. A kámen se stal znovu vrabcem, který vzápětí uletěl. A tak jsem to

¹⁰⁷ „Mariino evangelium“, in Dus a Pokorný (eds.), *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*, str. 241-242; Podobné motivy se objevují i v apokryfním Rozhovoru se Spasitelem („Rozhovor se Spasitelem“, in Dus a Pokorný (eds.), *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*, str. 173)

později předváděl lidem. Chytil jsem vrabce, pomazal je blátem a – pochopitelně je k tomu potřeba, jako ke každému zázraku, pořádný šátek, šikovné prsty a dav lidí, kteří jsou ochotní si to nechat namluvit – usušil je na slunci a pak pokropil vodou, a ten podivuhodný příběh o chlapci Ježíšovi, který nechává živé věci proměnit v kámen a kámen znovu oživuje, byl na světě.¹⁰⁸

Motiv Ježíše oživujícího vrabce můžeme nalézt i v některých křesťanských apokryfech věnovaných Ježíšovu dětství. Příkladem může být Pseudo-Tomášovo evangelium nebo Pseudo-Matoušovo evangelium.¹⁰⁹ V obou těchto evangeliích je příběh vyličen velice podobně jako v románu:

Tenhle Ježíš, když mu bylo jako klukovi pět let a přišla bouřka, tak si hrál u brodu přes potok a sváděl pramínky vody do rybníčků. (...) Taky udělal bahýnko a z něho uplácal dvanáct vrabčáků, a ona byla sobota, když to udělal. Byla tam i spousta jiných kluků, co si s ním hráli. A jeden žid, když viděl, co dělá Ježíš v sobotu, jak si tak hraje, tak hned běžel a povídá jeho otcí Josefovi: „Podívej se, ten tvůj kluk je tam u potůčku, a vzal si tam bláto a uplácal z něj dvanáct ptáčků a nedodrhuje tak sobotu!“ A Josef běžel na to místo, a když to viděl, křikl na něj: „Co to děláš v sobotu,“ říká, „když se to dělat nesmí?“ Jenže Ježíš zatleskal rukama a křikl na ty vrabčáky: „Tak zmizte!“ A ti vrabčáci vyletěli a s křikem zmizeli. No a židé, jak to uviděli, tak se vylekali a běželi a vykládali starším ve vsi o tom, o tom, co viděli, že Ježíš udělal.¹¹⁰

Z toho je jasně vidět inspirační zdroj našeho románu. Co je ovšem jiné, je celkové vyznění. Zde Ježíš nepůsobí jako kejklíř, který pomocí triků dosahuje uznání. Naopak to vypadá, že je v právu a že se dovede účinně bránit obvinění.

Malého Ježíše, který skutečně už od dětství činí zázraky a uzdravuje nemocné, zobrazuje apokryfní Evangelium dětství (Arabské evangelium).¹¹¹ Podle Conwaye tam Ježíš uzdravuje už jako malý chlapec. Mluví o tom, jak k malému, asi pětiletému Ježíši přinesli podobně starého chlapce posedlého ďáblem. Ten ho začal záhy bít a jinak mu

¹⁰⁸ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 23-24; Orig. verze: „Ich war böse und ich war der Schrecken meiner Eltern und der Nachbarschaft. (...) Höre, ich war fünf Jahre alt. Und ich saß vor dem Haus meines Vaters, der Zimmermann war in Nazareth, und döste vor mir hin, denn ich mochte ihm nicht zur Hand gehen mit dem Holz oder der Mutter folgen ins Feld, war schon gar nicht nach meinem Sinn. Es regnete und in den Pfützen um den Stall badeten die Spatzen ganz wild in ihrer Balz. Doch wenig später brach die Sonne durch mit voller Kraft. Und einer der Piepmätze schaffte es nicht mehr sich den Lehm aus den Federn zu spülen.... Er saß dort fest in einer Tonschale, der Spatz war zu Stein geworden. Und ich, und ich tat's nicht in der Absicht ihn zu beleben, ging und strullte auf ihn nieder. Der Lehm wurde weich von meinem Wasser, es wusch ihn ab. Und der Stein wurde wieder ein Spatz und flog davon. Und so habe es dann den Leuten vorgeführt. Habe Spatzen gefangen, sie mit Lehm bestrichen und – natürlich braucht man dazu wie zu jedem Wunder ein gutes Tuch, flinke Finger und eine Schar Leute, die's sich vormachen lassen – getrocknet in der Sonne und wieder mit Wasser begossen und fertig war die wundersame Geschichte vom Knaben Jesus, der Leben zu Stein und Stein zu Leben lassen kann.“

¹⁰⁹ „Pseudo-Matoušovo evangelium“, in: Dus, Pokorný (eds.), *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*, z řec., lat., koptských a syrských originálů přel. Jaroslav Brož et al., Praha: Vyšehrad, 2001, str. 305

¹¹⁰ „Pseudo-Tomášovo evangelium“, in: Dus, Pokorný (eds.), *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*, z řec., lat., koptských a syrských originálů přel. Jaroslav Brož et al., Praha: Vyšehrad, 2001, str. 275-6

¹¹¹ Moncure D. Conway, „Judas the Iscariot“, *The North American Review*, 146.376 (1888): 267 (<http://www.jstor.org/stable/25101447>)

ubližovat. Ježíš začal plakat. I Ježíšův pláč působil očividně blahodárně a z chlapce vyšel sám satan v podobě zuřivého psa. Ten chlapec byl prý malý Jidáš.

Na obraz malého Ježíše jako podvodníka, který vodí lidi za nos, navazuje v románu Ježíšovo vyprávění, jak byl jako malý chlapec zlý a jak rád způsoboval lidem zármutek. Povšimněme si, že také zde, stejně jako v mnoha dalších případech hovoří Ježíš s Jidášem o samotě. Ostatní učedníci jsou mimo jejich uzavřenou dvojici:

Líbilo se mi to, nebýt hodný, nezapadat do normy. Bavilo mě způsobovat ostatním zklamání a zraňovat je. (...) Můj otec Josef mě ve chvíli, kdy to nikdo jiný nemohl slyšet, prohlásil za ďáblem posedlého.¹¹²

Na jiném místě v románu se píše, že Ježíš prý přivodil smrt chlapcům, kteří mu zkazili hru. Podobné pasáže můžeme najít v některých apokryfech. Jako příklad zmíním opět Pseudo-Tomášovo evangelium dětství. Pasáž následuje za příběhem s oživenými vrabčáky. Začíná tak, že syn písaře Annáše větví zničí Ježíšovi rybníčky, které si v písku postavil. Chlapec Ježíš mu spílá:

„Však počkej, teď uschneš jako strom, a nebudeš mít ani listí, ani kořeny, ani ovoce.“ A ten kluk hned celý uschl. (...) Pak zas šel po vsi a nějaký kluk mu v běhu vrazil do ramene. Ježíš se rozčílil a povídá: „Ty už odsud neodejdeš!“ A ten na místě padl na zem a bylo po něm. (...) A Josef si vzal kluka stranou a napomínal ho: „Proč tohleto děláš? Trápí je to a nenávidí nás a jsou na nás zlí.“ Ježíš na to řekl: „Já vím, že to, co říkáš, nemáš ze sebe, ale proti tobě nic říkat nebudu. Zato tam na ty čeká trest.“ A ti, co si na něj stěžovali, hned oslepli.¹¹³

I z tohoto úryvku je patrné, některé Saegerovy motivy jsou variacemi na apokryfní příběhy. Ježíš je na těchto rádcích Pseudo-Tomášova evangelia popsán jako netrpělivé, zlostné a zlé dítě, které využívá svých neobvyklých zázračných schopností k tomu, aby prosadilo svou vůli, když se mu cokoli znelíbí. Ani v Saegerově románu není malý Ježíš vzorné a hodné dítě. Sám Jidášovi vypráví o tom, jak byl zlý. Nedisponuje nicméně žádnou zvláštní silou, kterou by mohl okolí „terorizovat“. Používá prostředky, které má každý, kdo je stejně vychytralý jako on. Liší se zde celková koncepce – v apokryfu je legitimizováno všechno, co Ježíš udělal, a nezáleží na tom, zda byl v právu. Vše je mu dovoleno a nikdo se mu nemá právo vzepřít, protože jinak je po zásluze potrestán. V Saegerovi je to spíše součástí Ježíšova charakteru jako divokého a nepředvídatelného. Ježíše, který činí některé věci ve skrytu a jiné věci, které jsou jiné, než se navenek zdají být. Pasáž o Ježíši – dítěti v Saegerově románu souvisí s jeho pozdějšími zázraky, u nichž si můžeme položit stejnou otázku, tedy zda je to také jenom šikovně provedený trik. O tom pojednává tento třetí úsek.

¹¹² Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 56; Orig. text: „Es hat mir gefallen, nicht gehorsam zu sein, nicht in die Norm zu passen. Ich hatte Lust am Enttäuschen, Lust am Verwunden. (...) Mein Vater Josef hat mich so manches Mal, wenn es keiner anderer hören konnte, für vom Teufel besessen erklärt.“

¹¹³ „Pseudo-Tomášovo evangelium“, in: Dus, Pokorný (eds.), *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I, z řec., lat., koptských a syrských originálů přel.* Jaroslav Brož et al., Praha: Vyšehrad, 2001, str. 276

Ježíše se v některých chvílích domlouvá pomocí znamení s neznámými muži. Činí tak před tím, než vykoná některé ze svých zázraků. Jidáší připadá, jakoby se Ježíš domlouval pohledem nebo kývnutím hlavy s některými muži v davu. Jako by se předem domluvili, že se v určenou hodinu na tržišti objeví zdánlivý slepec, který si přeje být Ježíšem vyléčen. To by znamenalo, že by se i v tomto případě jednalo o pouhý Ježíšův trik. Jidáš si toho všímá, možná jako jediný a je přesvědčen, že se pravděpodobně jedná o ty samé muže, se kterými se občas Ježíš tajně schází a na jejichž tajemném plánu se podílí. Jidáš si zpočátku není jistý, zda by Ježíš bez předchozí domluvy s neznámými a bez předchozího naplánování byl schopný zázraky skutečně sám vykonat. V následující pasáži se ale o tom sám přesvědčí. Ježíš projeví schopnost zázračně uzdravovat bez cizí pomoci:

S Ježíšovým pohledem se svezl i můj pohled do davu, který se tam v dychtivém očekávání a účasti oddával dění. Zdálo se mi, že tam v přední řadě poznávám ty muže, se kterými se Ježíš dnes v noci setkal. Ale žádný důkaz jsem pro to tvrzení nedostal. Pohyboval rty, ale co říkal, zůstávalo nesrozumitelné. Jednu ruku natáhl nahoru, jakoby svou sílu trhal z nebe, a tou samou rukou se pak dotkl boků dcery toho slepce, přejel jí po nich, jako by ji označoval pečeti nějakého jen jemu dostupného znamení. Pohyboval proti té ženě rukama, jako by odháněl houf kuřat.¹¹⁴

Hned nato přijde na řadu i otec té dívky. Ježíš uzdraví i jeho a pak ještě jednoho malomocného:

Místo toho ale, aby si scénu s triumfem vychutnával, místo toho, aby před lidmi zapózoval, aby se na něho každý koukal jako na toho, který *to* udělal, přistoupil dál k tomu tomu malomocnému.¹¹⁵

Tak uzdravil Ježíš i malomocného. Učedníci ho obklopili a chtěli vědět, jak to dokázal:

V kruhu učedníků se vytvořila mezera, skrze kterou se Ježíš mohl podívat mým směrem. Stál jsem za nimi, jakým právem bych se taky směl tlačit dopředu, a on si mě k sobě tentokrát také nezavolal; mému pohledu se vyhýbal, jako by se styděl za to, co tu předvedl.¹¹⁶

¹¹⁴ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 27; Orig. verze: „Mit seinem Blick schweifte auch mein Blick weiter in die Menge und, die in Lüsterer Erwartung und Anteilnahme sich dem Geschehen hingab, und da vermeinte ich in vorderste Reihe einen der beiden Männer zu erkennen, mit denen Jesus sich in der letzten Nacht getroffene hatte. Doch einen Beweis dafür bekam ich nicht. Er bewegte die Lippen, was er sprach, blieb unverständlich, griff mit einer Hand aufwärts, als pflückte er sich seiner Kraft vom Himmel, und berührte mit derselben Hand die Hüfte der Tochter des Blinden, strich darüber hin, als präge er sie mit der Signatur eines nur ihm verfügbaren Zeichens und bewegte die Arme gegen die Frau, als hätte er eine Schar Hühner aufzutreiben.“

¹¹⁵ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 28; Orig. verze: „Aber anstatt Jesus die Szene auskostete im Triumph, dass er posierte, damit jeder ihn sehe als den, der *es* gemacht hatte, schritt er weiter zu dem Aussätzigen.“

¹¹⁶ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 29; Orig. verze: „Absichtslos hatte sich im Kreis der Jünger eine Lücke gebildet, durch die Jesus zu mir blicken konnte, denn ich stand hinter ihnen zurück, mit welchem Recht auch hätte ich mich in die vorderste Reihe drängen dürfen und sich zur Seite hatte er mich diesmal nicht gerufen; aber er wich meinem Blick aus, als fühle er sich beschämt von dem, was er vorgeführt hatte.“

Najednou to začalo v davu opět vřít a lidi tlačili dopředu muže, který měl znetvořenou paži. Říkal, že je zedník, a že s nemocnou rukou neživí svou rodinu:

Všichni to slyšeli, co ten muž říkal. Zavládlo z toho na prostranství znovu ticho. Myslím, že Ježíš očekával opět nějaké znamení od toho muže, jehož jsem poznal jako druhého z té dvojice, co se s nimi dnes v noci Ježíš setkal. Ale ten muž se už nepohnul. A Ježíš tedy taky ne. Stále více a více hlasů v davu se dožadovalo toho, aby Ježíš uzdravil i tohoto muže. Brzy se hlasy slily v jeden jediný sbor, jenž volal: Pomoz mu! Uzdrav ho! (...) Od země jím projelo chvění, které neustalo, dokud se *to* nestalo. Neboť jak jím procházelo to chvění, tak se vzbudil a přitáhl si nervózně šaty k tělu. Jeho první dotyk nemocné ruky toho muže vyšel vedle, protože měl pevně zavřené oči. Ale způsobilo to, že se dav utišil. A já také. Neboť Ježíš uzdravoval. Neznamená to, že činil zázrak obvyklým způsobem, že tomu zlu skrze nějaké nesrozumitelné slovo nebo nejasné znamení poručil vyjít z toho člověka pryč, nýbrž se tomu aktu odevzdal, jako kdyby to byl moment, který rozhodne o jeho osudu. To mohl vidět každý na trhu v Kafarnau. Znamená to, že byl uprostřed toho množství lidí, s nejvyšším očekáváním zaměřeným ke své osobě, zcela osamělý. A znamená to také, že kdyby Ježíš toho muže neuzdravil, všechny dosavadní činy a kázání, zázraky a zaslíbení (...) by se ještě v té samé hodině staly jen planými řečmi a bezvýznamným šarlatánstvím ... a jeho samotného by vyhnali z města a tloukli holemi a házeli by na něj kameny a nikde by se mu už žádné dveře neotevřely. (...) Zatnul jsem pěsti, tlačil prsty na palce, až bolely, věřil jsem na *něj*, chtěl jsem, aby to dokonal, a aby už nikoho nepotřeboval k tomu, aby se s ním domlouval nebo si dával znamení. Dokonej to, šeptal jsem, uzdrav toho zedníka a ani já tě nezklamou v tom, co ode mne očekáváš! A bylo to tím nebo to tím nebylo? Ale poté, co jsem se mu takto zaslíbil, se mu podařilo chytit nemocnou ruku toho muže a bylo to, jako by tímto dotekem rostl a přerůstal toho zedníka a každého, kdo byl na tom náměstí přítomen. Jako kdyby jeho bytí a jeho vůle soustředěná na tělo toho zedníka, určovala a vyplňovala to místo: A stalo se to.¹¹⁷

Ježíš si byl vědom toho, že předešlé zázraky sám neudělal, že se to ve skutečnosti nemá tak, jak se jeví pozorovateli zvenčí. Proto se zdráhal si užívat svůj „úspěch“, i když ho

¹¹⁷Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 30,31; Orig. verze: „Es hatten alle gehört, was der Mann gesagt hatte. Und es war wieder Stille auf dem Platz davon geworden. Ich glaube zu wissen, dass Jesus ein Zeichen von dem Mann erwartete, den ich als den andern der beiden erkannte, mit denen er sich in der Nacht zuvor getroffen hatte. Aber der Mann regte sich nicht weiter. Und so Jesus auch nicht. Aus der Menge forderten bald mehrere Stimmen, die schnell zu einem einzigen Chor wurden: Hilf ihm! Heile ihn!, dröhnte es über den Platz. (...) Ein zittern ging vom Boden her ganz durch ihn und verließ ihn nicht, bevor *es* geschehen war, denn so, wie dieses Zittern in ihm aufstieg, erhob er sich, dabei schlug er seine Kleidung nervös eng um den Leib. Sein erster Griff zum Arm des Mannes ging fehl, denn er hielt die Augen fest geschlossen. Aber es machte, dass die Menge verstummte. Und ich also auch. Denn: Er heilte. Das heißt, Jesus tat kein Wunder der üblichen Art, dass er dem Übel durch ein unverständliches Wort oder durch ein undeutbares Zeichen gebot, sich fort zu tun, sondern, und das wurde für einen jeden auf dem Markt von Kafarnaum erkennbar, er gab sich in den Akt wie in einen Moment, der über sein Schicksal entschied. Und das heißt, er war inmitten der Menge und gegenüber höchster Erwartung einsam. Und das wiederum hieß, heilte er den Mann nicht, würde alles Tun und Reden bislang, Wunder wie Versprechungen ... noch zu gleicher Stunde zur bedeutungslosen Scharlatanerie ... und ihn selbst würde man aus der Stadt treiben und mit Stöcken schlagen und mit Steinen bewerfen und nirgends würde ihm mehr eine Tür aufgetan. (...) Ich ballte meine Hände, presste die Daumen mit den Fingern bis es schmerzte, ich glaubte an *ihn*, ich wollte, dass er es vollbrachte und dass er keinen brauchte dazu um sich zu besprechen mit ihm oder ein Zeichen zu wechseln. Vollbringe es, flüsterte ich, heile den Maurer und auch ich werde dich nicht enttäuschen in dem, was du von mir erwartest! Und war's so oder war's nicht so? Aber nachdem ich mich ihm so versprochen hatte gelang es ihm, den kranken Arm des Mannes zu greifen und es war, als wüchse er mit diesem Berührung über den Maurer und einen jeden der auf dem Platz Anwesenden hinaus, als bestimme und erfülle sein Wesen, sein auf den Körper des Maurers zielender Wille den Ort: Und es geschah.“

ostatní k tomu vybízeli. Tentokrát to ale bylo jiné. Nyní si chtěl svůj triumf plně vychutnat. K lacinému triku měl jeho zázrak skutečně daleko. Je patrné, že se v románu pouze na oko činěné „zázraky“ mísí se skutečnými zázraky. Tato směs, u které je v některých případech obtížné určit, do které kategorie ten který případ spadá, je celkově bližší každodenně vnímané realitě, v níž jsou rozdílné věci smíšené dohromady. Románový Ježíš je Ježíš, který občas předvádí předem smlouvané triky, aby snadným způsobem získal víru co největšího množství lidí, ale pak přeci jen vykoná skutečný zázrak. Ježíš, který si při tom skutečném zázraku vůbec není sám sebou jistý, neví, jak to celé dopadne a stojí ho to ohromné úsilí. Dva na první pohled rozdílní Ježíšové se mísí v jediného. To odporuje obecně zažitým představám a našemu logického myšlení. Je tendence vidět Ježíše buď jako tvůrce zázraků, anebo jako šarlatána, buď mohl léčit, nebo ne. Chceme jasné kategorie, představa, že by mohl být obojím, nám působí potíže. V Saegerově románu jsou tyto jasné kategorie již po několikáté zrušeny. Ježíš se chová nevysvětlitelně, je takový i takový. Ani Jidáš z toho nevyvozuje žádné důsledky. Přijímá a miluje „svého Ježíše“, ať je, jaký chce bez omezení. Saegerovo podání by v tomto smyslu spíše odpovídalo charakteru mýtů, v nichž jsou také přítomny oba póly současně.

4.7.2. UZDRAVENÍ POSEDLÉHO Z GADARY

V rámci této kapitoly věnované Ježíšovým zázrakům zde uvedu ještě jeden, a to příběh o vyléčení muže posedlého zlým duchem, který bydlel v poušti nad Gadarou. Saegerovo vyprávění se inspiruje biblickým příběhem, jenž se objevuje u všech evangelistů kromě Jana.¹¹⁸ Ježíš pomůže muži posedlého démonem tak, že jeho démona vezme na sebe. Objevuje se zde Jidášova myšlenka týkající se vztahu šílenství, normality a svatosti. Jidáš vypráví, že se s Ježíšem po noci a dni putování setkali nad Gadarou. Ježíš se svlékl a tančil divoký tanec nad propastí. Jidáš ho chtěl zadržet, aby se nezřítíl dolů, chvíli zápasili na zemi a stále více se spolu přibližovali propasti.

Jidáš zvolal, „Ježíši, jsi šílený?“ „Ano,“ řekl. „Jsem šílený, jsem... byl jsem posedlý.“ (...) Pomyslel jsem si, Ježíši, ty jsi nemocný, ty jsi ten, kdo potřebuje pomoci. „Ne,“ řekl Ježíš, a už zase stál za mnou. „Má nemoc je nemocí jiných. Ty neznáš příběh posedlých z Gadary?“¹¹⁹

Ježíš vypráví příběh, jak šel na pokyn lidí z města vyhnat démona z posedlého muže, který bydlel u hrobů nad městem:

¹¹⁸ Mk 5,1-16; Mt 8,28; Lk 8,26-36.

¹¹⁹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 82; Orig. text: „Jesus, bist du denn wahnsinnig?“ „Ja,“ sagte Jesus, „ich bin wahnsinnig, ich bin... ich war besessen.“ (...) Jesus, dachte ich, du bist krank und du bist es, der Hilfe braucht. „Nein,“ sagte Jesus und er stand schon wieder hinter mir. „Meine Krankheit ist das Kranksein der anderen. Du kennst nicht die Geschichte vom Besessenen von Gadara?“

„a věděl jsem, co ho učinilo šíleným, že jeho duše roztržena v protikladech naší doby roztržila i jeho skutečnost, takže už nerozlišoval mezi sebou a ostatními, nerozlišoval mezi tím, co mu bylo oporou v tomto světě a co bylo jeho záhubou. Rozbilo ho to na kousky, protože už nedokázal určit, kým byl; protože potřeboval nějakého boha pro sebe samotného. To znamená, že onen muž, ten posedlý z Gadary, byl svým vlastním démonem. Takový démon se nevyhání tím, že se řeknou dvě slova jako: „opušť ho!“ nebo „běž pryč, démoně!“ a pošle se do pekla. Ne. Takového démona, musí ten, kdo ho vyhání, vzít sám na sebe. Musel jsem tedy šílenství toho posedlého přivést do mne samého.¹²⁰

Ježíš říká, že tehdy, když toho muže očišťoval, nevzal jeho démona hned sám na sebe, protože s ním v sobě nechtěl předstoupit před ostatní. Použil prasata, která se pásala poblíž, a démona do nich vehnal. Ta se jedno po druhém vrhla do propasti. „A s každým tím dalším roztržštěným zvířetem zařvalo to cizí šílenství i ve mně.“ Ježíš měl v sobě démona toho muže a musel se s ním vypořádat. Jidáš ho zachránil před pádem ze skalního srázu v okamžiku, kdy zápasil s démonem šílenství. Můžeme v tom gestu vidět Jidášovu symbolickou připravenost Ježíše zachránit, ale i později zradit. Jinými slovy – obětovat se pro něj.

Jaký obraz Ježíše je tu skrze Jidáše zprostředkovan? Jidáš si dělá starosti o Ježíšovo duševní zdraví. Jidáš je racionální, z našeho pohledu se jeví jako normální. Je to Ježíš, kdo působí jako duševně nemocný. Maria, matka Ježíše, mluví k Jidášovi:

„Cožpak jsi ještě nezpozoroval to šílenství v Ježíšovi? Můj syn je nemocný, a to ho činí velikým, protože je ve své nemoci schopen označit všechno ostatní nemocné.¹²¹

Blázna od „svatého“ odděluje jen tenká linie. Jakoby duševní nemoc otevřela dveře obzvláštní citlivosti pro lidské problémy. Z tohoto pohledu můžeme nahlížet Jidáše jako racionální doplnění, jako racionální druhou stranu Ježíše. Jidáš v podstatě Ježíše a jeho šílenství obdivuje:

A já jsem si pomyslel, že možná pouze v šílenství se nabízí pravý smysl všeho, že pouze bytí v šílenství umožňuje pravdivě bytí v nitru.¹²²

¹²⁰ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 83; Orig. text: „und ich wusste, was ihn zum Rasenden machte, dass seine in den Widersprüchen unserer Zeit zersplitterte Seele ihm auch seine Wirklichkeit zersplitterte, dass er nicht mehr unterschied zwischen sich und den andern, nicht unterschied zwischen dem, was Halt war in der Welt und was ihr Verderben, dass es ihn zerriss mit sich, weil er nicht mehr bestimmen konnte, wer er war; weil er einen Gott brauchte für sich allein. Und das bedeutete, dass jener Mann, der Besessener von Gadara, sein eigener Dämon war. Und so einen Dämon treibt man nicht aus, indem man zwei Worte sagt wie ‚verlasse ihn!‘ oder ‚Hinweg, Dämon!‘ und ihn in die Hölle schickt. Nein. So einen Dämon muss der, der ihn austreibt, zu sich selber nehmen. Ich also musste den Wahnsinn des von sich Besessenen in mich bringen.“

¹²¹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 158; Orig. verze: „Hast du denn noch immer nicht den Wahnsinn in ihm erkannt? Judas, mein Sohn ist krank; und das macht seine Größe, dass er in seinem Kranksein alles andere Kranke zu bezeichnen vermag...“

¹²² Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 83; Orig. verze: „Und ich dachte, dass ein Wahnsinn womöglich den wahren Sinn auf alles bot, dass nur ein Wahnsinnigsein ein Sein im Innersten wahrhaftig ermöglichte.“

4.8. EXISTUJE PŘEDEM DANÝ PLÁN?

Při čtení tohoto příběhu narážíme na otázku, zda existuje plán, podle kterého se odehrávají události pašijového příběhu. Podle množství narážek, které se v románu objevují, můžeme určit několik úrovní plánu – Jidáš jako součást Ježíšova plánu, Ježíš s Jidášem jako součást plánu neznámých mužů a do třetice vyšší plán, jehož jsou všichni aktéři. Je to možná plán Ježíšova Otce, na kterého se on sám často odvolává s tím, že plní Jeho vůli. Božský plán, Ježíšův plán a plán oněch mužů, ve kterém Ježíš jen figuruje, se navzájem nevylučují – mohou existovat všechny tři roviny. Možná jsou plány neznámých mužů s Ježíšem konkrétním naplněním vyššího Božího plánu, v němž je zahrnuto Ježíšovo vyjednávání, váhání a Jidášova zrada. Saeger neříká, jak se události mohly nebo nemohly odehrát. Otvírá jen další možnosti a perspektivy.

Oba dva, Ježíš i Jidáš se mohou svobodně rozhodovat a disponovat vlastním životem, ale zároveň jsou herci ve hře někoho jiného, a do určité míry o tom oba také vědí. O Ježíšových plánech s Jidášem již byla řeč, proto se touto rovinou nebudeme zabývat a přejdeme rovnou k tajným plánům Ježíše a neznámých mužů. V románu se několikrát zmiňuje, že se Ježíš tajně setkává s muži, kteří s ním a s jeho učením mají blíže neznámé záměry.¹²³ Není jasné, kdo to je, nebo o jaký plán se jedná, vyplývá z toho, že Ježíš sám nemusí být vlastním pánem, že i on může být závislý na někom jiném a že se mu může přizpůsobovat. Možné je ale také, že se s nimi sice schází a oni s ním domlouvají určité kroky, ale nakonec to pro jeho vlastní záměry není důležité, neboť nakonec stejně udělá jenom to, co chce sám. Tato situace nicméně otevírá možnost uvažovat nad Ježíšem na jednu stranu jako nad někým, kdo je svým vlastním pánem, zároveň ale i jako nad nástrojem někoho jiného. Do třetice jsou všichni součástí Božího plánu, který plní. Při pohledu na příběh Ježíšovy zrady by se v souvislosti s existencí plánu jako první objevila otázka, zda Jidáš zradil dobrovolně a z vlastní vůle. Díky motivu Ježíšových setkání s neznámými muži a jejich plány se zde tato otázka svobodné vůle objevuje znovu, a to i ve spojení s osobou samotného Ježíše. Saeger jde tak ve svém tázání ještě dál, ale žádnou jasnou odpověď nedává a nechává problém otevřený. V následující citaci vidí Jidáš, který nemůže spát, Ježíše, jak se v noční tmě opodál spících učedníků s někým setkává. Vidí ho vzrušeně diskutovat:

Mluvil k nim, naléhavě, rukama ukazoval k nebesům. Ale přes to všechno trvali ti dva na svém a ukazovali směrem k jihu, kde mohl ležet Jeruzalém. Zůstaneš věrný naší úmluvě, Ježíši, řekl ten jeden. Všechno je přichystáno a další přípravy jsou v plném proudu. Tak, jak jsme to dohodli. Hlavně teď, když už nemůžeme příliš doufat v Jana (Křtitele). Zajali ho, a on, na rozdíl od tebe, ženy neuznává a nenechá se jimi ohromit. Herodias a Salome nakonec jeho hlavu dostanou. (...) „Vy ho nechcete zachránit,“ řekl. Sázíme všechno na tebe, řekl ten druhý, ty jsi prohlášen za vyvoleného, ty jsi to sémě světla, bez kterého by nový čas zůstal pouhou temnotou. (...) „A co tenhle Jidáš?“ řekl Ježíš. „Hodí se do toho plánu, jak jsem říkal?“ Máš svou volnost, Ježíši, dostalo se mu jako odpovědi. Pouze ve

¹²³ Narážka na neznámé muže a citace z románu obhájí například kapitola Jidáš a Satan, kapitola o Třech Mariích nebo o Ježíšových zázracích.

chvíli, když bude tato tvá volnost ohrožovat náš plán, tak tě opravíme. Tak tedy zítra v Kafarnau (...), a všiměj si trochu víc těch znamení, aby ses nezmýlil v zázracích.¹²⁴

Za pozornost stojí zaprvé věta, kterou jeden z mužů říká k Ježíšovi, že bez něho „by nový čas zůstal pouhou temnotou“. Neříkají, „bez tebe by svět zůstal temnotou“, mluví explicitně o nějakém *novém čase*, který nastane bez ohledu na to, zda se Ježíš bude podílet na jejich plánu nebo ne, zda se stane mesiášem nebo ne. Můžeme to interpretovat jako narážku na v té době velmi rozšířené apokalyptické vize očekávání konce času a příchodu nového věku. Panovalo přesvědčení, že se něco musí stát a že s tím přijde nový věk. Koreponduje to i s tím, jak se ti dva muži k Ježíšovi stavěli - jako k možnému adeptovi na vůdce, mesiáše. Byl jedním z kandidátů, po boku Jana Křtitele, jenž byl ale díky uvěznění tak říkajíc postaven mimo hru. Dokresluje to dobový kontext, v němž příběh Jidáše a Ježíše není izolovaným příběhem. Okolo nich existovaly různé podobně zaměřené skupiny, v ulicích hlásalo své učení mnoho jiných potulných kazatelů. Tito dva muži si pro své záměry hledali nějakého charismatického vůdce a byla to více nebo méně náhoda, že vsadili zrovna na Ježíše. Zajímavá je z tohoto hlediska scéna odehrávající se v Nazaretě, kde se Ježíš setká s jiným kazatelem. Považuje ho za svého soka. Sám se cítí být tím pravým prorokem, nicméně o tomtéž je přesvědčen i ten druhý. Následuje prudká výměna názorů a něco na způsob slovního souboje kdo s koho. Ježíš nakonec vyhrává.¹²⁵

Jeden z mužů, se kterými se Ježíš schází, si chce Jidáše prověřit a ujistit se o jeho spolehlivosti. Zeptá se ho, zda by sám sobě důvěřoval, kdyby byl na Ježíšově místě. Jidáš naprosto samozřejmě odpovídá, že ano. Muž dál pokračuje a říká, že tedy, když by Ježíš Jidáše požádal, aby ho zradil, a on by jeho příkaz splnil a zradil ho, tak by to pak nemohlo být počítáno jako zrada. Jidáš odpovídá slovy:

Kdo může zradit, když činí to, co mu už dříve bylo určeno? Nikdo nemůže Ježíše zradit, neboť on tím dosáhne naplnění.¹²⁶

Tato věta shrnuje celkové pojetí Jidášovy úlohy v románu. Nastoluje otázku, zda může být za skutečného zrádce považován někdo, kdo udělá „zradu na objednávku“, přičemž „zadavatelem“ je zároveň ten, kdo má být zrazen? Obvykle je zrada něco, o čem dotčený zrazovaný do poslední chvíle neví. Jinak by to odporovalo obvyklému významu slova zrada. To v tomto případě platí jen do určité míry, neboť teoreticky si Ježíš nemůže být

¹²⁴ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 21; Orig. text: „Er redete auf sie ein, eindringlich, mit himmelwärts gerichteten Gesten. Doch die beiden beharrten auf ihren Standpunkt, wiesen bestimmt südwärts, wo Jerusalem liegen mochte. Du bleibst in unserem Wort, Jesus, sagte der eine, es ist alles so vorbereitet und weiter in Vorbereitung, wie wir es abgesprochen haben, zumal wir auf Johannes nicht mehr viel hoffen können, er ist gefangen, und da er, anders als du, den Weibern nicht zugesteht, werden Herosias und Salome seinen Kopf schon bekommen. (...) „Ihr wollt ihn nicht retten,“ sagte er. Wir setzen alles auf dich, sagte der andere Mann, du bist als der Erwählte erklärt, du bist das Same des Lichts, ohne den die neue Zeit nur Finsternis bliebe. (...) „Und dieser Judas?“, fragte Jesus. „Passt er so in den Plan, wie ich es gesagt habe?“ Du hast deine Freiheiten, Jesus, erhielt er zur Antwort. Und nur, wenn deine Freiheiten unseren Plan gefährden, werden wir dich korrigieren. Bis morgen also in Kafernaum (...), und achte etwas sorgsamer an die Zeichen, dass du dich nicht vertust in den Wundern.“

¹²⁵ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 62

¹²⁶ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 145

jistý tím, že ho Jidáš opravdu na konci zradí, a že si to nerozmyslí. Jidáš a Ježíš představují navzájem protipóly, jen navzájem se naplní a zničí:

A já jsem si pomyslel, Ježíši, můj Ježíši, miluji tě, proč si navzájem činíme to, co by člověk jinému člověku nikdy neměl udělat? Připravuji ti smrt a ty sám jsi mi to uložil.¹²⁷

Na závěr zmíním Ježíšův příjezd do Jeruzaléma. Setkává se tam opět s našimi neznámými. Ti mu vyčítají, že jednal, aniž by se s nimi předem poradil. Jeden z nich se Ježíše zostra ptá:

Co tě to napadlo, poslat do vesnice svoje dva učedníky, aby ti ukradli osla? Teď si s tím starosti dělat nemusíš, jeden z našich lidí už za toho oslíka zaplatil, ale měl jsi to s námi předem domluvit. (...) Vjet na oslu do Jeruzaléma! Jak si na to vůbec přišel? Jako král a syn Nejvyššího, jak se sám nazýváš?¹²⁸

Ukazuje, jak se jeden plán vůbec nemusí s druhým vylučovat. Ježíš poslal učedníky pro oslíka se slovy, ať se nebojí, že je to domluveno, že oslíka najdou na určeném místě. Učedníci oslíka skutečně najdou a ukradnou. Všimnou si toho ale „cizí“ muži a oslíka zaplatí majiteli dřív, než na to může někdo poukázat. Jakoby s tím Ježíš už předem počítal. Druhá možnost je, že o tom vůbec vědět nemusel, že to neplánoval, ale že to tak „vyšlo“ samo – podle vyššího Božího plánu.

4.9. VZTAH JEŽÍŠE K JIDÁŠOVI A K OSTATNÍM UČEDNÍKŮM

Ježíš si Jidáše vyvolil stejně jako všechny ostatní učedníky. To, že je v Ježíšově družině, není náhoda. Dokonce si ho v románu cení ze všech nejvíce. Často si ho bere stranou, aby mu něco vysvětlil. Ostatní na Jidáše žárlí a nechápou, proč mu prokazuje tolik přízně. Jidáš říká, že to bylo proto, že stál mezi nimi a jím a tím pádem i před nimi.¹²⁹ Jakubovi se to zdá také nespravedlivé a v jednu chvíli se přede všemi Ježíše zeptá, proč chová takovou náklonnost k někomu, kdo si to vůbec nezaslouží? Ježíš odpovídá:

Jmenuje se Jidáš. Jeho jméno bude jednou znamenat víc, než jen označení jeho osoby. A nikdo z vás si nebude přát, aby to bylo jeho vlastní jméno¹³⁰ a tím i on sám. Jakube, to co na mě má Jidáš vykonat, nebude nic, čím by bylo možné se chlubit.¹³¹

¹²⁷ Uwe Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 184; Orig. text: „Und ich dachte: Jesus, mein Jesus, ich liebe dich doch; und warum dann dies? Wir sind doch Menschen, Jesus, dachte ich und warum tun wir einander an, was ein Mensch einem andern nie nicht antun sollte? Ich tue dir einen Tod an und du hast mich darauf verpflichtet!“

¹²⁸ Uwe Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 143; Orig. text: „Was fällt dir ein, fuhr einer der Männer Jesus scharf an, zwei Jünger ins Dorf zu schicken, dass sie dir einen Esel stehlen? (...)“

¹²⁹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 15

¹³⁰ Tématu jména se budeme věnovat na následujících stranách.

Ježíš Jidáše potřebuje a váží si ho, protože je to právě on, komu bude tento nevděčný, nehrdinský úkol svěřen. Jidáš je člověk jako každý jiný. Ničím pozitivně ani negativně nevyčnívá. Jediný extrém na něm je jeho pozdější „vypasenost“. Pozoruje dění kolem sebe, nijak zvlášť ho ale neanalyzuje a nekomentuje. Málokdy se ptá po příčinách, spíš žije v daném okamžiku a nechává se událostmi „unášet“. Pozoruhodné je, že se v některých momentech cítí za Ježíše zodpovědný a má pocit, že ho musí chránit. Tím se nad něj jakoby vyvyšuje, protože si myslí, že on sám má situaci více pod kontrolou a že ví lépe, co je pro Ježíše dobré.

Saeger střídavě tematizuje na jedné straně Ježíše izolovaného od ostatních, s jeho samotou a nutností zvládnout události a nadcházející úkoly bez pomoci ostatních, na druhé straně jeho bytostnou a osudovou spjatost s Jidášem. Krátce poté, co Jidáše přijal do kruhu dvanácti, o něm Ježíš nahlas říká: „...od této chvíle mám druha, který bude vždy se mnou tak, jak ho já budu potřebovat.“¹³² Zdůrazňuje, že ho Ježíš potřebuje. Ježíš vybízí Jidáše k odchodu z otcovského domu a k následování. Když Jidáš namítá, že ho matka a otec potřebují, říká Ježíš doslova: „...protože tě potřebuji já, nikdo jiný tě nepotřebuje víc.“¹³³ Úloha, kterou dostává od Ježíše, stojí přede všemi ostatními. Jsou spojeni jeden s druhým, ale přesto každý sám za sebe a svým způsobem oba osamělí a opuštěni ostatními. Jinde mluví Ježíš k Jidášovi a oznamuje mu, že ho později zradí. Připomíná mu, jak důležitý je jeho úkol a jak důležitý je pro něho on sám:

Velká věc, Jidáši, potřebuje také velkou zradu. Zradu, která se dá popsat, vysvětlit a odsoudit, která ale přesto přese všechno zůstane nepochopitelná a taková musí i zůstat. (...) Rozumíš, Jidáši, že velikost zrádce určuje velikost zrazeného?¹³⁴

4.10. MOTIV JMÉNA

A co je jeho velikost?, zeptala se Marie Magdaléna. Co ho činí velkým? Co je na něm tak velkého, že dokonce i tebe může udělat větším, než sám jsi a než sám být dokážeš? „Jeho jméno,“ odpověděl Ježíš. „Jidáš, to bude to jméno, které se napíše do času za mé jméno.“¹³⁵

¹³¹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 18; Orig. text: „Er heißt Judas“, antwortete Jesus. „Sein Name wird einmal für mehr stehen als nur für ihn. Und keiner von euch wird dann wünschen, dass sein Name und er somit dafür stehen müsste. Jakobus! Das würde nicht tönen für das, was Judas an mir zu vollbringen hat.“

¹³² Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 10

¹³³ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 9; Orig. verze: „... weil ich dich brauche, bedarf dich niemand anderer mehr.“

¹³⁴ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str.20; Orig. verze: „Eine große Sache, Judas, braucht auch einen großen Verrat, einen Verrat, den man beschreiben, erklären und auch richten kann, der aber dennoch unbegreifbar bleibt, bleiben muss. (...) Du, Judas, das die Größe des Verräters, auch die Größe des Verratenen bestimmt?“

¹³⁵ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 20; Orig. verze: „Und was ist seine Größe?, frage die Maria aus Magdala. Was macht ihn groß? Was ist so groß an ihm, das auch dich größer bestimmen könnte, als du selbst es bist oder vermagst? ‚Sein Name,‘ antwortete Jesus. ‚Judas, das wird der Name sein, der hinter meinem Namen in die Zeit geschrieben wird.“

Tento citát nastiňuje vztah, který má Ježíš k Jidášovi. Jsou navzájem neoddělitelně propojeni a jeden bez druhého nemají smysl. Myšlenka sepjatosti obou hlavních postav je v Saegerově románu vyjádřena mnohokrát. Na začátku příběhu, když Ježíš Jidáše povolává ke svému následování, mu pozoruhodným způsobem říká: „Otec, který svého syna pověří roznášením lži, ho ztratí. Jak se jmenuješ, Jidáš?“¹³⁶ Následuje to hned po scéně, ve které Ježíš s družinou přebývají na pozemku Jidášova otce. Ten už nechce, aby se tam déle zdržovali, ale nechce jim to říct přímo, uchýlí se tedy ke lži, že do studny spadla ovce, a že tedy voda ze studny již není košer. Pošle Jidáše, aby o tom Ježíše informoval, a doufá, že po této zprávě i s družinou odejde. Ježíš to ví ještě před tím, než k němu Jidáš přijde. Dá se v tom vidět souvislost mezi opuštěním otcovského domu a následováním Ježíše, který pro něho nyní představuje to, co mu dopsud byla rodina. Ježíš ho oslovuje jeho vlastním jménem a vzápětí se ho na jeho jméno ptá. Jako kdyby to byl nějaký rituál, kterým by si ho získal pro sebe. Otec ho kvůli vlastní lži ztrácí a Ježíš získává. Potvrzovalo by to tezi, že „Jidáš“ má zradit – a on, tento konkrétní „exemplář Jidáše“ právě vstoupil do této role. Znamená to, že ho Ježíš zná, zná jeho úlohu už při jejich prvním setkání. Dále bychom si mohli položit otázku, zda zde může být souvislost s tradičním hebrejským pojetím jména jako klíče k člověku. Ten, kdo zná něčí jméno, má nad danou osobou do určité míry moc. To by odpovídalo již zmíněnému Jidášovu přechodu od otce k Ježíši. Typicky „Saegerovská“ je nicméně existence více možných rovin a možností interpretace. Na jiném místě si Jidáš není schopen vybavit podobu své matky, ani žádnou vzpomínku s ní spjatou. Cítí, jako by jeho matka neexistovala nebo byla dávno mrtvá. Odpovídá to výše nastíněné představě, že Jidáš své rodiče ztratil, když se rozhodl Ježíše následovat a přijmout svůj úkol. Ježíš říká: „lépe by bylo onomu člověku, kdyby ho byla žádná matka neporodila.“ Jidáš to vztahuje na sebe, ví, jaká je jeho úloha. Pomyslí si, že když by se tento výrok obrátil, tak by z toho vyplývalo, že on, Jidáš, je dítětem mrtvé matky.¹³⁷

4.10.1. JEJUDASSUS

Zcela konkrétní podobu na sebe bere Ježíšova a Jidášova vzájemná blízkost, když Ježíš jejich jména spojí v jedno. Ježíš symbolicky „vklíní“ Jidášovo jméno do svého a napíše do písku „Jejudassus“.¹³⁸ Když Jidáš jméno nahlas přečte, Ježíš vše smaže, takže nezůstane žádná stopa. Ježíš se ho ptá, jestli rozumí tomu, co to znamená. Jidáš odpovídá, že jsou teď spojeni jeden s druhým, že žádné z jejich jmen už nebude mít bez toho druhého plnou platnost. Část Ježíšova jména je před jeho jménem a část za ním. Část Ježíšova

¹³⁶ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 6; Orig. verze: „Ein Vater, der seinen Sohn Lügen austragen heißt, verliert ihn. - Wie heißt du, Judas?“

¹³⁷ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 174 „Besser wäre es jenem Menschen, wenn keine Mutter ihn geboren hätte.“ „... kehrte man Jesu Spruch um, ich ein Kind einer toten Mutter war.“

¹³⁸ V německém originálu je to velmi názorné. Když vložíme jméno *Judas* do jména *Jesus*, tak vznikne *Je-judas-sus*. Při překladu do češtiny jsem nechala jméno Jejudassus v původní formě, protože by jinak podle mého názoru ztratilo svůj charakter. Překlad jako „Jejidáš“ nebo „Ježjidáš“ se mi nezdál vystihující.

jména jeho jménu předchází a část ho následuje a završuje. Jidáš říká Ježíšovi: „Obklopuješ mě, určuješ zvuk našich jmen v čase.“¹³⁹ Znamená to, že Jidáš je vklíněn do Ježíše a Ježíš ho „obsahuje“. Ježíš je na začátku a na konci, takže je to on, kdo určuje, jak jejich jméno zní a navždy znít bude. Určuje směr a vztah obou. Je to gesto, které ukazuje Jidášovu nepostradatelnost a jejich provázanost, která započala Jidášovým následováním Ježíše a plně se projeví polibkem. Jeden bez druhého by jako představitelé těch dvou konkrétních rolí nemohli existovat, žádný z nich dvou by se bez toho druhého do dějin nezapsali nám známým způsobem. O promísení částí Jidáše a Ježíše se hovoří ještě při Jidášově křtu v Jordánu. Jidáš říká:

Mé tělo bylo ponořeno a namočeno jako při obvyklé koupeli, ale nějaká jiná část mě samotného byla smíšena s částí Ježíše, něco z něho proniklo do mě, co zase ale nepocházelo jenom z něho, ovšem co jsem mohl já přijmout opět jen skrze něj.; byl jsem učiněn schopným snášet, být poznán a být použit.¹⁴⁰

Později se objevuje narážka na Jejudasse znovu v momentě, kdy Ježíš mluví k farizeům shromážděným na nádvoří jeruzalémského chrámu:

Ježíšův hlas se rozléhal nade všemi a srážel je na kolena; mě ale pozvedal. Já, jeho Jidáš, jsem byl prostoupen jako nějakým poselstvím tím, co jeho hlas říkal proti farizeům a učitelům zákona; přijal jsem závazek být s Ježíšem Jejudassus, tady a teď v Jeruzalémě, na druhý den svátku Pesach; a říkali jsme: „Běda vám, učitelé zákona, kteří jste odmítli klíč k poznání; sami jste nešli tam, kde se jednomu každému vyjevuje smysl našeho bytí ve víře, a ostatním, kteří chtěli jít, jste v tom bránili.“ Ostatní, kteří tam byli, se ještě víc snížili; a ještě naléhavěji mluvil Pán a já: (...). První čela se dotkla kamenné dlažby, neboť naše hlasy, hlas pána Ježíše a můj, hlas Jidáše Iškarjotského, je bičovaly nešetříce nikoho. (...) Všichni si pod tíhou našich hlasů lehli na zem. Položili se na zem pod hlasem Jejudasse; vzpřímeně jsme stáli jen já, Jidáš a to oslátko, na kterém Ježíš přijel do Jeruzaléma. Ale pak, přesto že jsem pohyboval rty i jazykem, abych mohl dál s Ježíšem mluvit, už to byl pouze jeho hlas, jenž všechny snižoval a jenž nyní i mě srazil k zemi, dolů do prachu, mezi trus toho osla.¹⁴¹

¹³⁹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 111; Orig. verze: „...mich umfängen hältst, dass du den Klang unserer Nahmen bestimmst in der Zeit.“

¹⁴⁰ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 53; Orig. text: „Mein Körper wurde untergetaucht, wurde nass gemacht wie bei einem gewöhnlichem Bad, aber ein anderer Teil von mir wurde verschmolzt mit einem Teil von Jesus, es drang da etwas von ihm in mich, das wiederum nicht nur allein von ihm war, das ich aber nur durch ihn empfangen konnte; ich wurde fähig gemacht zu ertragen, erkannt zu werden und benutzt zu werden.“

¹⁴¹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 153-155; Orig. verze: „Jesu Stimme klang über alle hin und duckte sie; mich aber richtete sie auf, ich, sein Judas, wurde von dem was Jesu Stimme sprach gegen die Pharisäer und Gesetzlehrer, durchdrungen wie von einer Botschaft; ich empfang den Auftrag mit Jesus der Jejudassus zu sein, da und jetzt in Jerusalem am zweiten Tag vor dem Paschafest; und wir sagten: ‚Wehe euch Gesetzeslehrern die ihr den Schlüssel der Erkenntnis verworfen habt; selbst seid ihr nicht hineingegangen da hinein, wo geoffenbart wird einem jeden der Sinn unseres Seins im Glauben, und andere, die hineinkommen wollten, habt ihr daran gehindert.‘ Noch tiefer duckten sich die andern alle; und noch dringlicher sprachen der Herr und ich. (...) Und die ersten Stirnen klopfen auf die Steine, denn unsere Stimmen, die des Herrn Jesus und die meine, die des Judas aus Karioth, peitschten über sie hin ohne Ausnahme. (...) Alle lagen sie zu Boden vor unseren Stimmen, lagen zu Boden vor der Stimme des Jejudassus, und nur ich, Judas, und das Eselsfüllen, auf dem Jesus eingeritten war in Jerusalem, standen aufrecht. Aber dann, so sehr ich meine Lippen auch bewegte, und die Zunge spielen ließ in meinem Mund, um weiter sprechen zu können mit Jesus, war’s nur noch

Stojí za povšimnutí, že pasáž, ve které promlouvá Jidáš společně s Ježíšem, označují uvozovky, které se v původním textu normálně vyskytují pouze u Ježíšovy přímé řeči. Znamená to, že Jidáš je skutečně na chvíli „integrován“ do samotného Ježíše. Jejich společný hlas byl silný a účinný a donutil přítomné se snížit a padnout k zemi. Když chtěl ale Jidáš pokračovat, už nemohl, jako by ztratil řeč. Ježíš kázal dál sám. Svědčí to o tom, že Ježíš měl situaci pod kontrolou, že je to jeho „projekt“, neboť je to jeho jméno, jenž obepíná jméno Jidášovo z obou stran a ne naopak. Ukazuje Jidášovi, že má na něm podíl, ale zároveň, že si nejsou rovni. Jidáš si to sám vysvětluje tak, že to, co Ježíš hlásal, byla hlavně láska, „a na té jsem já, Jidáš neměl žádný podíl, proto jsem musel umlknout a zmizet z řeči Jejudasse.¹⁴² Jejudassus je znamením jejich protichůdnosti, v níž se vzájemně doplňují. Jsou jako dvě složky, které jsou potřeba k celosti. Jsou svázání, ale nejsou totožní a smíšení. Na krátký okamžik se smazává rozdíl mezi vykupitelem a zrádcem, záhy si ale Jidáš uvědomuje své postavení a omezené možnosti:

My jsme Jejudassus, ale naším otcem je někdo jiný a matky máme také odlišné. A v tom znamení, kterým oba jsme, pokud se jím staneme, v tom mém znamení není to tvé a ve tvém není mé, ale jedno bez druhého také není.¹⁴³

Jidáš říká, že Ježíš „určuje zvuk jejich jmen“, protože svírá jeho jméno uvnitř svého. Je patrné, že Ježíš je ten „důležitější“ z obou, že Jidáše ovládá. Ježíš na to nicméně odvětlí, že je to Jidáš, kdo tvoří střed. „A je to vždy střed, co drží pohromadě, nebo rozděluje.“¹⁴⁴ Tento motiv středu se objeví ještě několikrát. Například poté, co Ježíš říká, že by tomu člověku bylo lépe, kdyby ho nebyla porodila žádná matka, se Jidáš třese, a vychází to „z jeho středu“. Může to znamenat, že je otřeseno jeho odhodlání splnit svůj úkol, jak Ježíšovi slíbil. Je otřesena jeho důvěra ve společné poslání. Ježíš se ho ptá, proč se tak třese, a uklidňuje ho slovy jasně vztaženými k Jidášově úloze, inspirována zřejmě Janovým evangeliem:¹⁴⁵ „Co bylo učiněno, to bylo učiněno, co se má učinit, má se učinit, a co máš učinit ty, to učíš.“¹⁴⁶

seine Stimme allein, die alles niederhielt und die auch mich duckte nun bis hinunter in den Staub zwischen den Hufen des Esels.

¹⁴² Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 156, Orig. verze: „...denn seine Rede war (...) Liebe; und das war die Wahre macht Jesu: Liebe, und davon hatte ich, sein Judas, kein Anteil und musste verstummen aus der Rede des Jejudassus.

¹⁴³ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 138; Orig. verze: „Jesusdassus wir“, sagte er. „Aber unser Vater ist ein anderer uns, und unsere Mutter ist eine andere uns; und das Zeichen, das wir sind, wenn wir's sein werden, ist in meinem nicht das deine und in deinem nicht das meine, aber ohneinand ist's auch nicht.“

¹⁴⁴ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 111; Orig. verze: „Aber du, Judas, bist die Mitte. Und es ist immer die Mitte, die zertreibt oder zusammenhält“

¹⁴⁵ J 13,27

¹⁴⁶ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 174; Orig. verze: „Was einer getan hat, hat er getan; und was einer tun muss, das muss er tun; und was du tun musst, das tue.“

4.11. NÁZEV ROMÁNU *DIE GEHÄUTETE ZEIT: EIN JUDASBERICHT*

Název románu je slovní hříčkou se slovy „heute“ (*dnes*) a „Haut“ (*kůže*). Slovní spojení „Die gehäutete Zeit“ tak může asociovat jakýsi „zpřítomněný“, „zdnešněný“ čas. Může to být čas, který je zhuštěný a je prožíván mnohem intenzivněji s důrazem na *dnes*. Zároveň to ale znamená „čas stažený z kůže“.

Ježíšova oběť tvoří přelom v čase a prostoru. Uskutečňuje se v okamžiku zrady, v okamžiku polibku. Oběť a zrada jdou pospolu, jedno podmiňuje druhé a oboje dohromady způsobuje přelom v čase. Polibkem začíná „nový čas“, jak stojí na samém konci románu. „Starý čas“ trval až do tohoto okamžiku. Pomalu se v průběhu příběhu svlékal, nebo byl stahován, ze své staré kůže. Dozrával, aby se mohl přerodit v nový čas. Jidáš a Ježíš dozrávali ve svých rolích. Když jsou konečně připraveni, a když nastal čas pro zradu a obětování, začíná nový čas. Doba tohoto přerodu, svlékání ze staré kůže, je shodná s dobou, po kterou měl Jidáš přidělenou svou úlohu, od momentu, kdy ji dostal, až po okamžik, ve kterém ji splnil. Čas se začíná stahovat z kůže v okamžiku, kdy si Ježíš k sobě povolá svého zrádce, je to předzvěst konce. Čas se obnovuje jako had. Ježíš se svým plánem připravuje novou epochu. To je čas, v němž se odehrává náš román.

Slovní spojení „stáhnout z kůže“ se objevuje znovu, v Ježíšově úvaze nad tím, co by se stalo, kdyby v sobě nenašel sílu k vykonání zázraku a „selhal“ by. Neznámý muž se ho ptá, co by se stalo, kdyby ho jeho „Mistr“ (tzn. Ježíšův Otec, Hospodin), na něhož se Ježíš při konání zázraků obrací, nechal ve štychu? Ježíš odpovídá, že by ho pak stáhli z kůže nebo ho vyhnali na poušť a kamenovali. Někdo ze zástupu zvolal, „nebo tě přibijí na kříž“. Při těch slovech se Ježíš zachvěl a sousto, které Jidášovi hodil, ho minulo.¹⁴⁷

Stahování z kůže nebylo v tehdejší Palestině nijak rozšířeným způsobem trestu. Je to pravděpodobně záměrné, že se tento neobvyklý způsob smrti právě zde objevuje. Můžeme se zamýšlet nad různými možnými interpretacemi. Jedna z nich představuje malou hříčku s tímto motivem. Předpokládá souvislost mezi časem, který je svlékán z kůže a Ježíšem, kterého by stáhli z kůže. Čas zraje, připravuje se na svou obnovu, stejně jako Ježíš paralelně zraje a připravuje se na svou úlohu mesiáše, na okamžik oběti, díky níž nastane nový čas. Kdyby Ježíš toho nemocného nevyléčil a neprokázal tím své schopnosti stát se mesiášem, tak by se proces zrání času a v čase zastavil. Jinými slovy, čas by se přestal stahovat z kůže a místo toho by stáhli z kůže samotného Ježíše, který by už byl jako budoucí „mesiáš“ dále nepoužitelný. Tento výklad je možná trochu „přeinterpretovaný“, přesto stojí za zmínku, neboť dále rozšiřuje prostor, ve kterém je možné román číst. Zajímavá je také v této pasáži zmínka o ukřižování. Je patrné, že Ježíš má k přibití na kříž zcela jiný vztah než k ostatním způsobům smrti. Ty ostatní jmenuje beze strachu, protože tuší nebo ví, že pro něho je určen jiný, a to ukřižování. Nestane se tak ale teď, nýbrž až nastane čas, a důvodem ukřižování nebude to, že nevykonal zázrak:

¹⁴⁷ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 33-35

Na kříž mě přibijí ze strachu o výnosný obchod a blahobyť, z politického kalkulu a z nízké, pohodlné víry. A také proto, že mě jeden zradí.¹⁴⁸

4.11.1. ČAS, KTERÝ SE LÁME

Pojem „čas“ má v románu, jak už z jeho samotného názvu vyplývá, zvláštní význam. Minulá kapitola byla věnována pojmu „času staženému z kůže“, v této kapitole se budeme věnovat ostatním aspektům. V průběhu románu se několikrát objevuje zvláštní pojem, že Ježíš nebo Jidáš „byl čas“. Poprvé to následuje po epizodě s Jejudassem. Ježíš řekne Jidášovi, že to on tvoří jejich střed, který je drží pohromadě a zmizí. Jidáš chodí bez cíle, dny a noci. Dá se to přirovnat k jakési meditaci:

Šel jsem tedy a nevěděl, kam jdu a kam mám jít. Šel jsem dny, šel jsem noci; a také jsem dny a noci zůstal na jednom místě. Byl jsem v čase; a byl jsem čas. A nebyl jsem nic jiného. Byl jsem čas, který se nazýval Jidáš a sám chodil po zemi, ale zůstal nesmíšený a nedotčený vším okolo.¹⁴⁹

Jidášova slova zde znějí tak, jako kdyby sám během svého putování prožíval nějakou jinou časovou dimenzi. Jako kdyby byl v nějakém bezčasí. Být čas, může stejnou měrou znamenat i být mimo čas. V tu chvíli to znamená vymanění se z moci času. Čas, jenž Jidáš zakouší, není běžný čas, spíše by se to blížilo k něčemu podobnému mytickému času. Čas byl před ním a čas byl i po něm. Jidáš se ale na určitý okamžik s časem smísil a čas (spolu)určoval. Asociuje to vnitřní vyprázdnění, kterého je možno dosáhnout meditací. Jidáš jde a zůstává, bez cíle, bez aktivního rozhodování, bez prosazování svých přání, nechává se vést. Věta „ale zůstal nesmíšený a nedotčený vším okolo“ může do určité míry asociovat i začátek Janova evangelia: „to světlo ve tmě svítí a tma je nepohltila“.¹⁵⁰

Ježíš se někdy označuje sám jako znamení času. Mluví k Jidášovi a spílá při tom Jeruzalému, městu, v němž nezůstane kámen na kameni, protože nerozeznalo čas své spásy a nepoznalo v něm mesiáše:

Neboť já jsem znamení času; a kdo ta znamení času nerozpozná, ten z času vypadne.¹⁵¹

¹⁴⁸ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 34; Orig.verze: „Ans Kreuz wird man mich schlagen aus Angst um Handel und Wohl, aus politischem Kalkül, und niederträchtiger Glaubensherrlichkeit und weil mich einer verraten wird.“

¹⁴⁹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 113; Orig. verze: „Ich ging also und wusste nicht wohin ich ging, und wohin ich zu gehen hatte; und ich weiß nicht, wie lange ich ging. Ich ging tage, ich ging nächte; und ich verblieb auch tage und nächte auf einem ort. Ich war in der zeit; und ich war zeit. Und nichts anderes war ich. Ich war die zeit, die judas hiess und umging allein im land, aber unverloren und der unberührt blieb von allem.“

¹⁵⁰ J 1,5

¹⁵¹ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 142; Orig. verze: „Denn ich bin das Zeichen der Zeit; und wer die Zeichen der Zeit nicht erkennt, fällt aus der Zeit.“

V románu se objevuje i pojem „lámání času“. Čas se láme následkem Jidášova polibku. Jidáš si říká, že už nechce být zrádcem, že nechce svůj úkol dotáhnout do konce:

To se nesmí stát, abych to byl já, kdo tě vydá, abych já byl tvým zrádcem, protože s tebou zradím i Boha, ano, a to nechci a to nesmí nikdo, a to nemůžu, nechci vtisknout ten polibek, na kterém se možná zlomí čas, místo toho, aby odložil svou starou kůži a nově se rozprostřel v prostoru...¹⁵²

Vypadá to, jako by zlomením času měla začít nová epocha. Jidáš by si přál, aby vše zůstalo při starém, a čas se jen obnovil, aby svlékl svou starou kůži jako had. Byl by to jen nový cyklus kruhově se opakujícího času. Tuší ale, že jeho zrada a polibek způsobí ve světě esenciální změnu, že nezačne jen nová epizoda starého světa, ale že se zradou Boha něco definitivně končí a něco kvalitativně zcela odlišného začíná.

Když se Jidáš loučí s otcem, otec ho zrazuje od následování Ježíše a říká:

Nikdy nezapomeň Jidáši, můj milovaný synu, že ten, kterého následuješ je pomatený duch, a prochází jako nůž skrze čas, skrz věci a skrz nás.¹⁵³

¹⁵² Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 180; Orig. verze: „Es darf nicht sein, dass ich es bin, der dich überliefert, dass ich der Verräter bin an dir, denn mit dir verrate ich Gott, ja, und das will ich nicht und das darf keiner; und das kann ich nicht, ich will nicht küssen den Kuss, an dem die Zeit zerbricht vielleicht, statt sie ihre alte Haut ablegt und neu sich in den Raum ergeht als seine dann einzige Wahrheit.“

¹⁵³ Saeger, *Die gehäutete Zeit*, str. 11; Orig. verze: „Vergiss nie Judas, mein geliebter Sohn dass der, dem du folgst ein wirrer Geist ist und wie ein Messer durch die Zeit geht und durch die Dinge und durch uns.“

5. RELIGIONISTICKÁ PERSPEKTIVA

Tématem románu *Die gehäutete Zeit* je postava Jidáše Iškariotského, která už sama o sobě nesporně patří do náboženské oblasti. Jako taková se neobjevuje pouze v bibli, ale její recepce jde přes apokryfy, legendy a komentáře napříč celými dějinami křesťanství. To, stejně jako všechna ostatní náboženství není jen abstraktní formou, nýbrž je v každé době naplňováno novým obsahem. Jen když je náboženství flexibilní, může odpovídat na otázky doby a zůstává tak živé. Svědkem toho jsou stále nově vznikající komentáře a interpretace, jejichž tématem jsou tradiční náboženské náměty a postavy viděné v novém světle. Co se tedy týče religionistické perspektivy, tak tato práce vychází z toho, že román Uweho Saegera je příkladem takové interpretace, přestože se nejedná o náboženskou literaturu v pravém smyslu slova. Dokazuje tím, že postava Jidáše Iškariotského je i v dnešní době stále živá a má co nabídnout. Jeho originální pojetí představuje úspěšnou reinterpretaci klasické látky v současné německé literatuře a svým způsobem tak reflektuje vnímání náboženských fenoménů a postav v současné společnosti.

Kdyby se Uwe Saeger omezil jen na vyprávění příběhu na základě podání z evangelií a přidal k tomu Jidášovu psychologii, nebylo by to pro nás z religionistické perspektivy zajímavé. Kdyby naopak radikálně pozměnil jednotlivé osoby nebo zásadní události, jeho román by byl pouhou fikcí. Byl by to zcela jiný příběh, který by s Jidášem z Nového zákona téměř nesouvisel. Nebo by mohl Saeger události vyprávět v duchu skandálního odhalení, takže by vzniklo něco, co by nemělo daleko k lacinému kýči. Nic z toho ale autor našeho románu nedělá. Je si vědom toho, že je nutné dát postavám Jidáše a Ježíše určitou svobodu a neurčitost. Uwe Saeger neukazuje tyto postavy černobíle, ale snaží se o komplexnost. Jeho úhel pohledu jim dovoluje ponechat si jejich ambivalentnost. Pod jeho perspektivou jsou patrné věci, které jinak na první pohled zřejmě být nemusí. Příkladem může být postava Ježíše a jeho zázraků. Saegerův Ježíš je dvojznačný - může být skutečným „mesiášem“, tato možnost není vyloučena, současně je ale jedním z dobových kazatelů a v některých situacích není nepodobný kejklřům a šarlatánům s jejich triky. Co je v tomto románu zásadní, je to, že tu Ježíš ani Jidáš nejsou představeni buď jako jedno nebo jako druhé. Obě možnosti jsou stejně reálné a stejně závažné a co především – jedna druhou nevyklučuje. V tom je Saegerovo novátorství a tím ho také můžeme řadit do postmoderny.

Saeger se, jak to vyplývá i z jeho dalších děl, intenzivně zabývá otázkou „úlohy“ a svobodné vůle.¹⁵⁴ Otázkou, do jaké míry je člověk nástrojem a do jaké míry je i přesto svobodný a tím pádem zodpovědný za své jednání. V *Die gehäutete Zeit* je Jidáš instrumentalizovaný. Je zobrazen jako Ježíšův nástroj pomáhající mu uskutečnit jeho „mesiášský záměr“. Jidáš není zcela svobodný, což můžeme vidět například v tom, že nemůže odmítnout sousta, která mu Ježíš hází do úst. Na druhou stranu ale, si jím ani Ježíš

¹⁵⁴ Viz Saegerova novela *Prometheus Ende*, Neubrandenburg: Federchen, 1998.

není stoprocentně jistý. Do poslední chvíle neví, jestli skutečně Jidáš splní svou „úlohu“. Je to patrné například z jeho rozhovoru s neznámými muži“. Říká, že má Jidáše „pojištěného“ díky své sestře Marii, takže mu jen tak neutěče. Kdyby věděl, že Jidáš možnost volby nemá, tak by si ho nemusel nijak „pojišťovat“. Opět zde probíhá hranice někde jinde, než bychom čekali.

5.1. SROVNÁNÍ S NOVELOU *PROMETHEUS ENDE*

Deset let před vydáním *Die gehäutete Zeit* napsal Uwe Saeger novelu *Prometheus Ende* (*Prométheův konec*). Také zde vypráví klasickou látku novým neobvyklým způsobem. V prvním případě je to příběh Jidášovy zrady, ve druhém příběh trpícího Prométhea přikovaného ke skále. V obou románech je vypravěč v první osobě, ovšem není to ten hrdina, kterého bychom čekali. V prvním románu je vypravěčem Jidáš, který Ježíše na konci zradí, ve druhém je to orel, který pravidelně přilétá Prométheovi vytrhnout játra. Ani jeden není „pozitivním“ hrdinou, jenž by na svou roli mohl být pyšný. Ani jeden nehraje v tradičním příběhu hlavní roli, není to ten, kolem kterého se vše „točí“. Jsou tou postavou v pozadí, která je zdánlivě nedůležitá, ale bez níž by příběh postrádal smysl.

Klíčovým tématem je v obou románech pojetí úlohy, svobodné vůle a sebeuskutečnění. Podobně jako Jidáš, ani orel si svou úlohu nevolí zcela svobodně, není k tomu nicméně ani donucen, je „vyzván“. S vlastní rolí se Jidáš i orel během času více či méně ztotožní. Svou úlohu mají ale i Ježíš a Prométheus. To jednotlivé dvojice spojuje. Stává se z nich pár, stávají se druhy, kteří se mají rádi, přestože, nebo právě proto, že jsou si oba vědomi svého úkolu, který je drasticky rozděljuje. Oba dva hrají svou roli až do konce, tak dlouho, jak se to od nich žádá. Orlu je předurčeno, že bude jako „trýznitel v očích všech“ zabit, aby mohl být Prométheus osvobozen.¹⁵⁵ Jidáš je jako příklad hříšníka navždy odsouzen. Blízký vztah mezi „agresorem“ a „obětí“, který bychom nepředpokládali, tvoří zajímavou paralelu mezi oběma Saegerovými díly. Saeger se tak snaží řešit otázku, do jaké míry je možné přijmout nabízenou úlohu, jít jí sám vstříc a sám sebe obětovat. Ptá se na „možnosti, jaké má jednotlivec v dějinách“.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Saeger, *Prometheus Ende*, str. 21

¹⁵⁶ Opitz, Michael, *Der kalkulierte Verrat: Uwe Saegers „Die gehäutete Zeit“* (Rezension im Deutschlandradio Kultur)

6. ZÁVĚR

Román Uweho Saegera nově interpretuje jednu z nejkontroverznějších postav objevujících se v Novém zákoně. V hrubých rysech se přidržuje biblického příběhu, k němuž ale přidává náhled do Jidášova vnitřního života a s tím spojené tázání se po důvodech, které ho ke zradě jeho mistra vedly. Zabývá se problémem úlohy člověka a možností svobodné vůle. Novým způsobem interpretuje klasický křesťanský příběh Jidášovy zrady a jako takový ho můžeme zařadit do linie biblických komentářů a reflexí.

V této práci jsem se pokusila osvětlit oba výše zmíněné aspekty, které Saeger ve svém díle spojuje: tradici (kontinuitu) a inovaci. Kontinuita se ukazuje na jeho motivech převzatých z bible a z apokryfů, inovace je patrná hlavně na jeho jazyku a na tom, že používá ve vyprávění Jidášovu perspektivu, s čímž souvisí i psychologizace postav.

Saeger, jako spisovatel, popisuje mezilidské drama odehrávající se mezi Jidášem a Ježíšem. Nepokouší se kázat evangelium, ale chce vyprávět příběh. Saegerův Ježíš má své nejisté chvíle a své pochyby. Proto je stejně tak málo jako Jidáš jen jednobarevnou postavou. Románový Jidáš není záludný a vypočítavý, čekající na vhodnou příležitost, aby mohl zradit, nýbrž je podobně komplexní a lidský jako Ježíš. V románu neexistuje žádný dokonalý hrdina, ale pouze síť vztahů mezi jednotlivými subjekty. Saeger prezentuje Ježíše ambivalentně – zcela v duchu evangelií.

Jidáš a Ježíš jsou nerozlučně spojeni jeden s druhým, jak je to mimo jiné dobře vidět na příkladu Jejudasse. Vzájemně se doplňují a jeden bez druhého by neměli smysl. Přesto se ale nedá říct, že by si byli zcela rovni. Společným hlasem Jejudasse sice naslouchající lid sráží na kolena, ale je to už jen Ježíšův hlas, který je schopný v kázání dále pokračovat. Jidáš je představen jako Ježíšův nástroj, který mu pomáhá v uskutečnění jeho plánu. Sám Ježíš je ale také postavou v cizím plánu – v plánu neznámých mužů a v plánu svého „nebeského Otce“, jak se sám vyjadřuje. Ježíš hází Jidášovi do úst sousta a ten je polyká a stále více tloustne. Ježíš si ho vykrmuje tak, jako se vykrmuje zvíře určené na porážku, jako „obětního beránka“. Toto přirovnání převracející klasické schéma tvoří další z paralel mezi Jidášem a Ježíšem v Saegerově románu.

V této práci je román *Die gehäutete Zeit* nahlížen jako jedna z dlouhé v řady interpretací role Jidáše Iškariotského. Přestože se nejedná o náboženský román v pravém slova smyslu, můžeme ho vidět v jedné linii s křesťanskými apokryfy, legendami a komentáři jako jeden z nejnovějších příkladů reflexe Jidášovy figury. Vypovídá o tom, jak jsou křesťanské postavy a motivy vnímány v současném světě a je důkazem jejich životaschopnosti.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Balz, Horst Robert, *Theologische Realenzyklopädie: Jesus Christus V.: Katechismuspredigt*, Bd. 17, Berlin - New York: Müller - de Gruyter, 1988
- Baum, Paull Franklin, „The Mediæval Legend of Judas Iscariot“, *PMLA* 31.3 (1916), 481-632 (<http://www.jstor.org/stable/457014>)
- Bellinger, Gerhard J., „Judas“, in: *Lexikon der Mythologie: 3100 Stichwörter zu den Mythen aller Völker von den Anfängen bis zur Gegenwart*, München: Droemer Knauer, 1989
- *Bible*, Ekumenický překlad, 1984
- Conway, D. Moncure, „Judas the Iscariot“, *The North American Review*, 146.376 (1888): 266-272 (<http://www.jstor.org/stable/25101447>)
- Conybeare, Fred C., „Papias and the Acts of the Apostles“, *The Classical Review* 9.5 (1895), 258 (<http://www.jstor.org/stable/693283>)
- Dus, Jan Amos (ed.), *Proroctví a apokalypsy: Novozákonní apokryfy III*, z řec., lat., koptských a syrských originálů přel. Petr Pokorný et al., Praha: Vyšehrad, 2007
- Dus, Jan Amos (ed.), *Příběhy apoštolů: Novozákonní apokryfy II*, z řec., lat. a koptských originálů přel. Josef Bartoň et al., Praha: Vyšehrad, 2003
- Dus, Jan Amos a Petr Pokorný (eds.), *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*, z řec., lat., koptských a syrských originálů přel. Jaroslav Brož et al., Praha: Vyšehrad, 2001
- Jens, Walter, *Der Fall Judas*, Stuttgart: Kreuz Verlag, 1975
- Koertner, Ulrich H. J., Martin Leutzsch, *Schriften des Urchristentums: Papiasfragmente*, Bd. III., Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1998
- Köhnlein, Manfred, *Ecce Homo: Seht, der Mensch: Szenen aus dem Leben Jesu: Der Ruf*, Bd. 1, Lahr: Ernst Kaufmann Verlag, 1999
- Köhnlein, Manfred, *Ecce Homo: Seht, der Mensch: Szenen aus dem Leben Jesu: Das Risiko der Liebe*, Bd. 2, Lahr: Ernst Kaufmann Verlag, 2000
- Krauss, Hannes, „Saeger, Uwe“, in: W. Kühlmann, W. Killy (Hrsg.), *Killy-Literaturlexikon: Autoren und Werke des deutschsprachigen Kulturraumes*, Bd. 10, Berlin: de Gruyter, 2011, str. 154-156

- Krieg, Matthias, Gabrielle Zangger-Derron, *Judas: Ein literarisch - theologisches Lesebuch*, Zürich: Theologischer Verlag, 1996
- Krieg, Matthias, Gabrielle Zangger-Derron, *Judas: Ein literarisch - theologisches Lesebuch*, Zürich: Theologischer Verlag, 1996
- Kübler, Miriam, *Judas Iskariot: das abendländische Judasbild und seine antisemitische Instrumentalisierung im Nationalsozialismus*, Waltrop: Hartmut Spenner Verlag, 2007
- Laeuchli, Samuel, „Origen's Interpretation of Judas Iscariot“, *Church History* 22.4 (1953): 253-268 (<http://www.jstor.org/stable/3161779>)
- Lapide, Pinchas, *Wer war schuld an Jesu Tod?*, Gütersloh: Gütersloher Verlag, 1987
- Lemm, Oskar von, *Kleine koptische Studien*, Leipzig: Zentralantiquariat d. DDR, 1972, (1. vydání Bulletin de l'Académie Impériale des Sciences de St. Pétersbourg, 1899-1910)
- Lüthi, Kurt „Judas: Das Judasbild vom Neuen Testament bis zur Gegenwart“, in H. R. Balz, G. Müller und G. Krause (hrsg.), *Theologische Realenzyklopädie: Jesus Christus V.: Katechismuspredigt*, Bd. 17, Berlin - New York: de Gruyter, 1988, str. 296 - 304
- Lüthi, Kurt, *Judas Iskariot in der Geschichte der Auslegung von der Reformation bis zur Gegenwart*, Zürich: Zwingli Verlag, 1955
- Meiser, Martin, *Judas Iskariot: Einer von uns*, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2004
- Niemann, Raul et al., *Kdo jsi, Jidáší?* přel. V. D. Schneeberger, Praha: Návrat domů, 2004 (něm. orig. *Judas, wer bist du: Opfer, Provocateur, oder Verräter?*, Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 1991)
- Opitz, Michael, *Der kalkulierte Verrat: Uwe Saegers „Die gehäutete Zeit“* (Rezension im Deutschlandradio Kultur) <http://www.dradio.de/dkultur/sendungen/kritik/758972/>
- Origenes, „Contra Celsum“, in C. de la Rue, *Origenis Opera Omnia Quae Graece Vel Latine Tantum Exstant Et Ejus Nomine Circumferuntur*, Parisiis: typis Jacobi Vincent, 1733

(http://books.google.de/books?id=qAkRAAAAYAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q=Judas&f=false)

- Origénes, „Contra Celsum“, in *Schriften vom Gebet und Ermahnung zum Martyrium*, Aus dem Griechischen übersetzt von Paul Koetschau, 1. Reihe, Bd. 48, München: Bibliothek der Kirchenväter, 1926 (<http://www.unifr.ch/bkv/kapitel139-63.htm>)
- Peter Hanenberg, „Uwe Saeger“, in: H. L. Arnold (Hg.), *Kritisches Lexikon zur deutschsprachigen Gegenwartsliteratur*, 40. Nlg. München, 1999
- Saeger, Uwe, *Die gehäutete Zeit: Ein Judasbericht*, Rostock: Hinstorff, 2008
- Saeger, Uwe, *Prometheus Ende*, Neubrandenburg: Federchen, 1998
- Schneemelcher, Wilhelm, Edgar Hennecke, *Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Übersetzung: I. Evangelien*, 5. Auflage, Tübingen: Mohr, 1987
- Schueler, Donald, G., „The Middle English Judas: An Interpretation“, *PMLA* 91.5 (1976), 840-845, (<http://www.jstor.org/stable/461559>)
- Sisam, Kenneth, *Fourteenth Century Verse and Prose*, Oxford: Clarendon, 1921, str. 168-169 (<http://archive.org/stream/fourteenthcentur00sisauoft#page/168/mode/1up/search/judas>)
- Stotz, Peter, „Bilder des Bösewichts: Judas Ischarioth in lateinischen Texten der Spätantike und des Mittelalters“, in: A. Bihrer, E. Stein (hrsg.), *Nova de Veteribus: mittel- und neulateinische Studien für Paul Gerhard Schmidt*, München: Saur, 2004, str. 11-31
- Taylor, Archer, „O du armer Judas“, *The Journal of English and Germanic Philology*, 19.3 (1920), 318-339 (<http://www.jstor.org/stable/27701012>)
- Thomas Ruster, „Paradoxe Bestimmungen des Teufels in der katholischen Dogmatik“, in J. E. Hafner, P. Diemling (Hrsg.), *Die Kommunikation Satans: Einflüsterungen, Gespräche, Briefe des Bösen*, Frankfurt am Main: Lembeck, 2010, str. 135-157
- Uraguchi, B., „The Psychology of Judas Iscariot“, *The Biblical World* 51.6 (1918), 345-360 (<http://www.jstor.org/stable/3136094>)
- Voragine, Jacobus de, *Legenda aurea*, z lat. orig. přel. Václav Bahník, Irena Zachová a A. Vidmanová, Praha: Vyšehrad, 1998

- Westerhoff-Sebald, Ingrid, *Der moralisierte Judas: Mittelalterliche Legende, Typologie, Allegorie im Bild*, Dissertation, Universität Zürich, 1996
- Encyklopedia Britannica:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/307411/Judas-Iscariot>
- <http://www.bibelwissenschaft.de/nc/wibilex/das-bibellexikon/details/quelle/WIBI/zeichen/j/referenz/51880/cache/b38cf953bacdd4a0bf43795a09b81622/#h1>
- <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/8245-iscariot>